

สมภารเจ้าวัด

สมภารเจ้าวัดนี้ เดิมทีมีแต่พระทวายเป็นสงฆ์อาวุโสผู้ใหญ่ ทำหน้าที่ปกครองดูแล โดยมีวัตรปฏิบัติตามธรรมเนียมพระทวายเป็นที่น่าเสียดายว่า ไม่สามารถจกั้นหาประวัติให้แน่ชัดลงไปว่าสมภารเจ้าวัดทั้งหลาย เริ่มตั้งแต่พระทวายเป็นมรรคทายกสร้างวัดนี้คือใครบ้าง ได้เค้าความแต่เพียงว่า พอท่านมังจันจำสร้างวัดเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๔๐ แล้ว ก็มีพระทวายเป็นประจำ

มีธรรมเนียมข้อวัตรปฏิบัติแบบอย่างพระทวายน จนตกลมาถึงสมัยที่วัดคอนหลังบ้านทวาย ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานนามให้ใหม่ว่าวัดบรมสถลนั้น ท่านสมภารชื่อท้อย เป็นชาวทวายโดยกำเนิด พอได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว ก็อยู่ประจำที่วัดนี้ ครั้นมีอายุบรรพชาสมควรแล้ว ก็รับหน้าที่ปกครองวัดเป็นสมภารนานนักหนา จนมีฉายาที่คนทั้งหลายในชั้นหลังเรียกกันว่าปู่เฒ่า เพราะเจ้าทวายเป็นสมภารครองวัดมานาน จนแก่เฒ่าเข้าเกณฑ์ชราภาพมาก

วัดคอน

สมัยท่านปู่จัน

ครั้นท่านปู่เฒ่าอาจารย์ท้อย ถึงแก่กรรมภาพล่องลับไปตามกรรมดาของสังขาร พระอาจารย์จัน ฉายาว่า จนุทสโร ก็รับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสปกครองวัดสืบมา ท่านอาจารย์จันผู้นี้ ก็มีชาติกำเนิดเป็นชาวทวายแท้ เกิดที่บ้านทวาย พอเจริญวัยอายุครบปีบวช ก็ได้รับบรรพชาอุปสมบท แล้วอยู่จำพรรษาที่วัดคอนสืบมา จนได้เป็นสมภารเจ้าวัด เป็นพระอธิการจัน จนุทสโร

เล่ากันว่า ท่านเป็นผู้มีอุปนิสัยฝักใฝ่ในทางกสิณภาวนา จนปรากฏว่ามีวิชาอาคมขลัง ตามแบบอย่างสมภารเจ้าวัดในสมัยนั้น และเป็นผู้เคารพมั่นในภาระหน้าที่เป็นอย่างนัก หากมีคำสั่งจากทางการคณะสงฆ์ผู้ใหญ่ปฏิบัติประการใด ท่านเป็นต้องเอาใจใส่กวาดขันพระลูกวัด ให้ปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดไม่ประมาทเลย

ก็แลเพราะความเคร่งครัดในหน้าที่เจ้าอาวาสเพื่ออนุวัตตามคำสั่งทางการคณะสงฆ์ผู้ใหญ่ของท่านอธิการจัน เจ้าอาวาสวัดคอนนี่เอง จึงเป็นเหตุให้เกิดมีกรณีขบไล่พระพม่าออกจากวัดคอน จนเป็นเรื่องอื้อฉาวเดือดร้อนใหญ่โต ไปจนถึงชั้นมหาเถรสมาคม อันเป็นสถาบันการปกครองชั้นสูงสุดแห่งคณะสงฆ์ไทยสมัยปีพุทธศักราช ๒๔๕๖

ท่านปู่จันขบไล่พระพม่า

มูลกรณีที่จะเกิดมีการขบไล่พระพม่า ให้ออกไปจากวัดคอนจนเกิดเรื่องใหญ่โตขึ้นนั้น ก็มีอยู่ว่าเมื่อท่านมังจันเจ้าพระยาทวยสร้างวัดคอนขึ้นแล้ว เดิมทีก็มีพระทวยพวกเดียวอยู่ประจำ โดยมีพี่น้องชาวทวยและชาวไทยซึ่งอยู่บ้านใกล้เคียงให้ความอุปถัมภ์บำรุง

ครั้งจำเนียรกาลล่วงมา ชาวพม่าไม่มีวัดเป็นของตนเองในกรุง แต่ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนคนนับถือพระบวรพุทธศาสนา จึงพากันมาทำบุญที่วัดนี้ เมื่อมีพระภิกษุพม่าซึ่งเดินทางมาจากพุกามประเทศ เข้ามาเยี่ยมเยียนญาติโยมที่เมืองไทย จึงมาขออาศัยพักอยู่ที่วัดนี้ เพราะค่าที่วัดพระทวยมีเชื้อสายเป็นชาวพุกามประเทศด้วยกันมาก่อน ตอนแรกก็เป็นปรกติดีอยู่ ไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ต่อมาถึงปีพุทธศักราช ๒๔๑๕ อนุสาวนาจิตทวยกชาวพม่า พิจารณาเห็นว่าการที่พระพม่ามาขอพักอาศัยอยู่กับท่านสมภารเจ้าวัดคอนครั้งละนาน ๆ ย่อมอึดอัดไม่สะดวก ทั้งผู้อาศัยและผู้ให้พัก จึงมีศรัทธาขออนุญาตวางที่รกร้างหน้าวัด ปลูกกุฏิขึ้นเป็นหลังแรก เพื่อให้เป็นที่อาศัยพักของพระพม่าที่เดินทางมาจากเมืองไกล พระพม่าจึงได้อาศัยกุฏิหลังนั้นพักอยู่กันเรื่อยมา รูปเก่าจะไปก็มอบหมายให้รูปใหม่อยู่แทน แต่ไม่ได้ทำอุโบสถสังฆกรรมร่วมกับพระทวยเจ้าวัด

ต่อมาเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ สังกมณฑลไทยอันมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำรงตำแหน่งสกลมหาสังฆปริณายก ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดในกรุงเทพ เข้าในคณะกลาง และจัดเป็นแขวงตามท้องที่อำเภอ วัดคอนตกอยู่ในแขวงบางรัก มีพระราชกฤษฎีกาซึ่งปรากฏตามราชทินนามว่าพระราชมนู เป็นเจ้าคณะแขวง

กั้นนโยบายของสังฆมณฑลไทยสมัยนั้น ต้องการให้วัดทั้งหลายปฏิบัติตามธรรมเนียมโดยเคร่งครัด วัดหนึ่ง ๆ ให้มีพระเป็นนิกายเดียวกัน กล่าวคือร่วมอุโบสถสังฆกรรมด้วยกันได้ ไม่ให้วิวาทด้วยเรื่องถือนิกาย จึงมีคำสั่งให้เจ้าอาวาสวัดปฏิบัติเป็นกฎธรรมเนียมว่า พระผู้ต่างนิกายไม่ยอมร่วมอุโบสถสังฆกรรมกับพวกพระเจ้าของถิน จัดเป็นอาคันตุกะ จะมีสิทธิอาศัยวัดเจ้าของถินได้เพียง ๓ เดือน พันกำหนดแล้วต้องออกจากวัดนั้นไปอยู่ที่อื่น

พระอุปฌาย์จันผู้เคร่งครัดเจ้าอาวาสวัดคอน พอได้รับคำสั่งดังนี้ ก็ไม่รอช้ารีบแจ้งให้พระพม่า ซึ่งเวลานั้นพักอาศัยอยู่ที่วัดคอนสองรูป คือ พระมินอ่องและพระม่องละ ให้เข้ามาร่วมทำอุโบสถสังฆกรรม แต่ท่านทั้งสองนั้นเพิกเฉยอยู่ แม้จะบอกซ้ำอีกก็ยังเพิกเฉยอยู่ตามเดิม ไม่ยอมมาร่วมอุโบสถสังฆกรรมร่วมกับพระทวายเจ้าของถิน พอพันกำหนด ๓ เดือน ท่านอธิการจันเจ้าอาวาสวัดคอนผู้เคารพคำสั่งของสังฆมณฑลไทย จึงขับไล่พระพม่าทั้งสองรูปนั้นให้ออกไปจากวัดทันที

ก็เลยเกิดกรณีกันขึ้นเป็นเรื่องราวอื้อฉาวกว้างขวาง โดยทางพระพม่าที่ถูกไล่ เพราะไม่ร่วมเข้าอุโบสถสังฆกรรมตามนโยบายของสังฆมณฑลไทยนั้น ให้ทายกพม่ายื่นเรื่องราวไปทางกงสุลอังกฤษ **มิสเตอร์ฟิสมอริส** ผู้แทนกงสุลอังกฤษ จึงมีหนังสือถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เรื่องดำเนินไปขึ้นสูงสุดถึงมหาเถรสมาคม จึงมีพระมหาสมณวินิจฉัยลงมา เรื่องจึงสงบลงไป เพื่อให้เป็นหลักฐานไว้จักขอนำเอาพระมหาสมณวินิจฉัย เรื่องพระพม่าถูกไล่จากวัดคอน จากแถลงการณ์คณะสงฆ์เล่ม ๑ หน้า ๔๑๐ พ.ศ. ๒๔๕๖ มารวบรวมไว้ในที่นี้ดังต่อไปนี้

พระมหาสมณวินิจฉัย ในเรื่องพระพม่าถูกไล่จากวัดคอน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ศรีสุคตขัตติยพรหมจารี ฯลฯ บรมนารถบพิตร พระมหาสมณะ เสด็จประทับในเถรสมาคม ณ ตำหนักจันทร์ วัดบวรนิเวศวิหาร ประทานพระมหาสมณวินิจฉัยในเรื่องราวของ มองเมียดสา ทายกพม่า เรื่องพระพม่าถูกไล่จากวัดคอนบ้านทวาย แขวงบางรัก กรุงเทพฯ ดังต่อไปนี้

ความเดิม

๑. เมื่อศกหลังพระพม่า ๒ รูป ผู้เข้าอยู่ในวัดคอน ตำบลบ้านทวาย อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ ชื่อ ธรรมอินตระ หรือ มินอ่อง ๑ ชื่อเวสยะ หรือ ม่องละ ๑ ไม่ยอมร่วมอุโบสถสังฆกรรมกับพวกพระทวายในวัดเดียวกันนั้น พระเทพสุธี ครั้งยังเป็นพระราชมนี เจ้าคณะแขวงบางรัก ได้ชักโยงจะให้เข้ากันได้ พระสองฝ่ายนั้นยอมตาม ได้ทำหนังสือยอมไว้แล้ว แต่ภายหลังพระพม่า ๒ รูปนั้น หาเข้าอุโบสถไม่ พระอธิการจันในฝ่ายพวกทวาย จะให้ออกเสียจากวัดเจ้าคณะแขวงอนุมัตติตาม

๒. มิสเตอร์พิทมอริส ผู้แทนกงสุลอังกฤษ มีหนังสือถึงพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ขอให้ช่วยเหลือเกลี้ยไถ่

๓. พระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ สอบถามไปยังเจ้าคณะแขวง ได้ความแล้ว เห็นว่าเป็นเวลาในพรรษา สั่งขอให้อยู่ไปตลอดพรรษา และสั่งต่อไปว่า ถ้าขัดข้องอย่างไร ให้นำความมาแจ้งแก่เรา

๔. เจ้าคณะแขวงนำความนั้นแจ้งแก่เรา ๆ สั่งให้ทำตามธรรมเนียมที่ตั้งไว้ คือ พระผู้ไม่ยอมร่วมอุโบสถสังฆกรรม กับพวกพระเจ้าของถิ่น ให้ถือว่าเป็นอาคันตุกะ คือผู้จรมาอาศัย ให้อยู่อาศัยได้เพียง ๓ เดือน พ้นจากนั้นให้ออกจากวัดนั้น แต่พระพม่าไม่มีวัดอยู่ ให้เจ้าคณะแขวงพาไปฝากให้อยู่ที่วัดอื่น

๕. พอออกพรรษาแล้ว เจ้าคณะแขวงบอกให้พระพม่า ๒ รูป นั้นออกจากวัดคอน เพื่อจะให้อยู่ที่วัดอื่น

๖. มองเมียดสา ในชื่อของพวกทวายพม่า ยื่นเรื่องราวทางกงสุลอังกฤษบ้าง ในความว่าพวกทวายพม่า ได้ดำรงปลูกกุฏิและศาลาด้วยทรัพย์ของเขามอบถวายพระพม่า อยู่ต่อกันมา จนถึงพระ ๒ รูปนี้นานมาแล้ว เมื่อแรกเขาเข้ามากรุงเทพฯ ราว ๑๕ ปีมาแล้ว ได้เห็นกุฏิหมู่นั้นพระพม่าอยู่มาแล้ว ต่อมาเขาเองก็ได้สร้างกุฏิและศาลาเหมือนกัน พระพม่าได้อยุ่มาตามลำพัง ไม่เคยได้อยุ่ในปกครองของใคร รูปก่อนจะไป ก็ได้มอบแก่รูปหลังอยู่ต่อไป สถานที่พระพม่าตั้งอยู่นั้น ต่างจากวัดคอน มีหนทางคั่นกลางและอ้างว่าได้รับพระราชทานธรรมาสน์เมื่องานพระบรมศพด้วย เจ้าคณะแขวงก็ดี พระทวายก็ดี ไม่มีอำนาจจะไล่พระพม่า และไม่มีอำนาจในหมู่กุฏิที่เป็นของพวกทวายพม่าสร้าง ของคการขับไล่ และขออนุญาตให้พระพม่าได้อยุ่ ณ ที่นั้นไปตามเดิม

ความที่พิจารณาได้

๑. คำในเรื่องราวของพวกทวยกพม่า (หมาย ๕) และคำของพระอริการจันในฝ่ายพระทวย (หมาย ๘-๙) รับต้องกันว่า สถานที่ตั้งวัดคอนนั้น เป็นที่หลวง ครั้งรัชกาลที่ ๑ พระราชทานให้พวกทวยอยู่ ยังคำของพระอริการจันกล่าวต่อไปว่า พระยาทวยชื่อมังจันจำ ได้สร้างวัดคอนขึ้นนั้น

๒. เขตวัดคอนนั้น แผลตลอดทั่วทั้งสำนักพระทวย ทั้งสำนักพระพม่าเป็นวัดเดียวกัน ตามข้อที่พิสูจน์ได้ดังต่อไปนี้

ก. คูในระวางหลังสำนักพระพม่าและป่าช้าจีน (ด้านเหนือ) ที่ขุดใหม่แล้วนั้น รับต้องกันทั้งฝ่ายทวยทั้งฝ่ายทวยกพม่า ว่ามีมาก่อน เป็นแต่พวกจีนขุดให้กว้างออกไปเมื่อเป็นเช่นนี้ วัดนั้นมีคูหรือท้องร่องล้อมรอบ ด้านเหนือกับด้านตะวันออก พวกจีนขุดให้กว้างออกไป เป็นเครื่องปันเขตวัดคอนกับป่าช้าจีน ด้านใต้เป็นท้องร่องมีน้ำ เป็นเครื่องปันเขตวัดกับบ้าน ด้านตะวันตกเป็นท้องร่องมีน้ำบ้าง เจินบ้าง เป็นเครื่องปันเขตวัดกับชาวบ้านเหมือนกัน

ข. ทางเดินที่ตัดจากถนนเจริญกรุง ผ่านบ้านเข้ามาในวัด เป็นเครื่องปันสำนักพระทวยกับพระพม่านั้น มาสู่คลองที่ป่าช้าอันตั้งอยู่ในเขตวัด มุมด้านเหนือกับด้านตะวันออกต่อกัน หาได้ตัดข้ามคูไปถึงป่าช้าจีนไม่ โดยนัยนี้ เป็นถนนตัดเข้าวัด

ค. ทางเดินตัดเข้าไปเช่นนั้นแล้ว พวกพระทวยจึงอยู่แต่ด้านใต้แห่งทาง ปล่อยให้ด้านเหนือไว้ให้เป็นที่รก ที่พวกพม่ามาทางปลุกกุฎีเป็นสำนักพระพม่า ที่รกรกด้านใต้และด้านตะวันตกที่อยู่ในปกครองของพระทวยก็ยังมีเป็นพยาน

ฅ. ป่าช้าคือที่เผาศพอยู่ด้านเหนือแห่งทางเดิน แนวเดียวกับสำนักพระพม่า

ง. อุโบสถก็ดี โรงธรรมก็ดี ป่าช้าที่เผาศพก็ดี เป็นอันเดียวกัน ความใช้เป็นวัดอันเดียวกันของคน ๒ ฝ่ายก็ยังมีพยานปรากฏ เช่น พระเจดีย์ที่พวกพม่าสร้างไว้ (ไม่นานเท่าไร) ในที่ใกล้ป่าช้าด้านใต้แห่งทางเดินอันเป็นเขตของพระทวย และธรรมาสน์เมื่อคราวงานพระบรมศพตั้งอยู่ในโรงธรรมสภาเดียวกัน

จ. ในตำบลบ้านติดกับวัดหรือใกล้ พวกทวยยังตั้งเป็นปึกแผ่น พวกพม่านอกจากมองเมียดสาแทบไม่มีเลย

ฉ. โรงธรรมสภาที่ดี โรงตั้งศพที่ดี ตั้งอยู่ริมทางไม่มีชันพอจะลื้อมรั้วปันเขต

๘. แต่มีบางข้อจะนำไปเห็นว่า เขตวัดคอนเพียงทางเดิน คือ กอไฟริมคูหรือทอกร่องแนวด้านตะวันตก ไม่ได้เลยออกไปทางสำนักพระพม่า วกเข้าริมทาง แต่ข้อนี้ไม่ลบล้างข้อที่พิสูจน์ได้

๑๐. ธรรมเนียมคราวงานพระบรมศพ ได้รับพระราชทานเป็น ๒ ที่นั้น สอบถามได้ความว่าเจ้าหน้าที่เข้าใจว่าเป็นฝ่ายละวัด คือต่างตำบลกัน

๑๑. อย่างไรก็ดี พวกทายกพม่าก็ไม่ได้ร้องเถียงถึงที่ดินและค่า (หมาย ๗) ของอุสอยอัดทายกคนแรกสร้างกุฏิใหญ่ (หมาย ฉ. ในแผนที่) ก็ว่าที่ดินนั้นไม่ได้ซื้อ จางวางชื่อนายทองเซ่ง (หลวงศรีณรงค์คนก่อน บิดาหลวงศรีณรงค์เดี๋ยวนี้) อนุญาตให้ปลูก

๑๒. วัดนี้สร้างขึ้นสำหรับพวกทวายก่อน มีพระทวายอยู่ จำเนียรกาลล่วงมาพระทวายมีน้อยลง จึงได้รับพระไทย และพระชาติอื่นเข้าไว้ด้วย แต่เข้าอุโบสถสังฆกรรมด้วยกันได้ ต่อนี้ไปจะเรียกว่าพระทวายเพราะประพฤติดำเนินแบบพระทวาย

๑๓. พวกพม่าไม่มีวัด จึงได้มาทำบุญที่วัดนี้ เมื่อพระพม่าเข้ามาในกรุง ก็ขอให้อาศัยอยู่วัดนี้

๑๔. เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๕ (จุลศักราช ๑๒๓๘) อุสอยอัดได้อนุญาตจากหลวงศรีณรงค์คนเก่า (ทองเซ่ง) ถางที่รกรอกทางเดินด้านเหนือ ในคูหรือร่องของวัดคอนปลูกกุฏิขึ้นเป็นครั้งแรก และพวกทายกพม่าสร้างต่อมามาก เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของพระพม่า จึงเกิดมีสำนักพระพม่าขึ้นที่วัดคอน

๑๕. พระพม่านั้น ไม่ได้ทำอุโบสถสังฆกรรมกับพวกพระทวาย นอกจากรูปหนึ่งซึ่งชื่อจันทิมาที่ว่าเป็นพม่าบวช ณ วัดนั้น ฝ่ายพระทวายก็ไม่ได้แผ่ความปกครองมาถึงพระพม่า ต่างฝ่ายต่างอยู่ พระพม่าอยู่ต่อกันมา รูปเก่าจะไปก็มอบให้รูปใหม่อยู่ต่อมา ไม่ได้อยู่ในดูแลของใคร

๑๖. เมื่อ ศก ๒๓๕๔ สังฆมณฑลได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดในกรุงเทพฯ เข้าในคณะกลาง และจัดเป็นแขวงตามท้องที่อำเภอ วัดคอนตกอยู่ในแขวงบางรัก ที่พระเทพสุธี เดิมเป็นพระราชมุณี เป็นเจ้าคณะ

๑๗. ความมุ่งหมายของสังฆมณฑล จะจัดการปกครองให้ทั่วถึงและในวัดหนึ่งๆ จะให้มีพระที่เป็นนิกายเดียวกัน กล่าวคือ ร่วมอุโบสถสังฆกรรมด้วยกันได้ เพื่อจะป้องกันวิวาทด้วยเรื่องเถื่อนิกาย จึงตั้งธรรมเนียมไว้ว่า พระผู้ต่างนิกายไม่ยอมเข้า

อุโบสถสังฆกรรมกับพวกเจ้าของถัน จัดเป็นอาคันตุกะ จะอาศัยวัดต่างนิกายของตนได้ เพียง ๓ เดือน พันกำหนดนั้นแล้วต้องออกจากวัดนั้นไปอยู่ที่อื่น

๑๘. พระธรรมอินทระหรือมินอ่อง และพระเวสยะหรือม่งละ ไม่ยอมเข้า อุโบสถและสังฆกรรมกับพวกพระทวยเจ้าของถัน พระอริการจันฝ่ายทวย จึงบอกให้ออกเสียจากวัด เจ้าคณะแขวง จึงคิดจะย้ายไปไว้วัดอื่น มองเมียดสาจึงร้องคัดค้านว่า กุฎีและศาลานั้นเป็นของพวกทวยกพม่าสร้าง เจ้าคณะแขวงก็ดี เจ้าวัดก็ดี ไม่มีอำนาจจะไล่ ขอให้พระพม่าได้อยู่ต่อไป

วินิจฉัย

๑๙. เงื่อนไขจะฟังวินิจฉัย กระทบแรกคือ กุฎีและศาลา ซึ่งต่อไปนี้ไปจะเรียกว่า เสนาสนะที่พวกทวยกพม่าสร้างขึ้นในวัดคอนนั้นยังเป็นของทวยผู้สร้าง หรือเป็นของสงฆ์ กล่าวคือเป็นสมบัติของพระศาสนา

๒๐. วินิจฉัยตามธรรมเนียมที่เป็นไปอยู่ ทวยผู้สร้างเสนาสนะสร้างเอาบุญ กล่าวคือเพื่ออุหนุนพระศาสนา ไม่ได้เคยเอาคืน แม้ปรารถนาคลผู้เดียวหรือบางพวกสร้างขึ้น เมื่อบุคคลผู้นั้นหรือพวกนั้นไม่อยู่แล้ว ผู้สร้างก็ดี ผู้อยู่ก็ดี ไม่เคยได้ถือเอากรรมสิทธิ์ เช่นรื้อถอนเอาไปเป็นประโยชน์ของตน ที่รื้อเอาไปก็เพื่อปลูกในวัดอื่น ยังเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาเหมือนกัน พวกทวยกพม่าสร้างเสนาสนะขึ้นที่วัดคอนนั้น ก็เป็นตามธรรมเนียมนี้ เป็นแต่ปรารถนาระพม่า ต้องถือว่าสร้างถวายไว้ ในพระพุทธศาสนาจัดว่าเป็นของสงฆ์ ผู้สร้างไม่ได้เป็นเจ้าของอีกต่อไป แต่คำนี้ไม่ได้หมายถึงเสนาสนะที่ปลูกในที่ดินของบุคคล เพื่อภิกษุได้อาศัยชั่วคราว เช่นกุฎีที่พวกพม่าปลูกขึ้นในที่ดินของบริษัทบังกลีพม่าพาณิชย์การ เพื่อเป็นที่อยู่ของพระพม่า

๒๑. เงื่อนไขจะฟังวินิจฉัยในลำดับ คือ พวกทวยกพม่าผู้สร้างเสนาสนะนั้น มีกรรมสิทธิ์ในเสนาสนะนั้นได้เพียงไร

๒๒. กล่าวโดยหลักฐานแล้ว ไม่มีกรรมสิทธิ์เลย ตัวอย่างครั้งพุทธกาล ภิกษุชาวเมืองโกสัมพีแตกกันพระศาสดาตรัสห้ามไม่ฟัง ภายหลังเห็นโทษในการแตกกัน กลับดีกันได้พากันมาเพื่อจะเฝ้าพระศาสดาผู้เสด็จอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี อนาคตินทกถกฤหบดี ผู้สร้างพระเชตวัน ทูลขอห้ามไม่ให้พวกเธอเข้าพระเชตวัน พระ

ศาสดาไม่ทรงพระอนุมัติ คฤหบดีก็ไม่ได้ถือว่ามิกรรมสิทธิ์ในที่นั้น และฝืนทำ แต่ธรรมเนียมที่เป็นไป ฝ่ายวัดย่อมรู้จักรักษาศรัทธาของทายก และผ่อนผันให้สำเร็จความประสงค์ แต่จะถือเอาหลักแห่งวินิจฉัยไม่ได้

๒๓. เจื่อนที่จะพึงวินิจฉัยต่อไป คือ เสนาสนะนั้น พวกทายกพม่า เฉพาะพระพม่าสร้างขึ้นจะเป็นของเฉพาะนิกาย หรือเป็นของสาธารณะ

๒๔. มีธรรมเนียมมาในพระบาลี ทายกผู้สร้างอารามและเสนาสนะตั้งอยู่ในความแนะนำของพระศาสดา อุทิศไว้เพื่อจาคอุทิศสงฆ์ คือพวกภิกษุผู้มาแต่สี่ทิศ ข้อนี้แปลว่า อารามและเสนาสนะที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา เป็นสาธารณะทั่วไปแก่นิกายทั้งหลาย

๒๕. อารามและเสนาสนะในกรุงสยาม เป็นไปตามธรรมเนียมในบาลี เป็นสาธารณะแก่นิกายทั้งหลาย มีตัวอย่างเช่น วัดมหานิกายภายหลังเป็นวัดธรรมยุต วัดธรรมยุตกลับเป็นวัดมหานิกาย

๒๖. แต่มีวัดและสำนักที่ยกเว้น ตัวอย่าง คือ วัดราชประดิษฐ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างเฉพาะธรรมยุตินิกาย แต่ที่ดินเป็นของทรงบริจาคนใหม่ ไม่ใช่วัดเดิม ตั้งแต่สร้างพระธรรมยุตยังได้อยู่สืบกันมา ยังไม่มีปัญหาจะพึงวินิจฉัย สำนักสงฆ์ที่สร้างขึ้นในที่ดินของบุคคล ดังกล่าวไว้ในข้อ ๒๐ ก็นับเข้าในข้อนี้

๒๗. ที่ดินแห่งวัดคอน เป็นสมบัติสาธารณะของพระศาสนาเสนาสนะที่พวกพม่าปรารถพระพม่าสร้างขึ้นในที่ดินนั้น ก็สมควรเป็นสมบัติสาธารณะของพระศาสนาเหมือนกัน ไม่เป็นของเฉพาะนิกาย คำของอุบาสิกาทัน (หมายเหตุ ๑๐ - ข.) ก็บอกความว่า กุฎีที่อำแดงชลุคหรือขำมารดาของแกสร้าง (หมายเหตุ ในแผนที่) นั้น ปรารถพระพม่า แต่อุทิศเป็นของสาธารณะ

๒๘. เจื่อนอันจะพึงวินิจฉัยต่อไปว่าเมื่อเป็นเช่นนั้น เจ้าคณะแขวงก็ดี เจ้าอาวาสวัดก็ดี มีสิทธิ์ในที่จะปกครองและจัดเสนาสนะนั้นได้หรือไม่ได้

๒๙. มีธรรมเนียมในพระบาลี ให้สงฆ์สมมติภิกษุรูปหนึ่งหรือหลายรูป (ตามวัดเล็กหรือใหญ่) เป็นเสนาสนะคาหาปกะ คือผู้จัดเสนาสนะให้ภิกษุอยู่ มีอำนาจจะจัดให้อยู่ในเสนาสนะแห่งใดแห่งหนึ่งได้ตามเห็นสมควร แปลว่า การจัดเสนาสนะเป็นธุระของภิกษุในวัดผู้ทำในนามของพระสงฆ์

๓๐. เจ้าอาวาสก็ดี เจ้าคณะแขวงก็ดี ผู้ปกครองวัดคอนได้รับแต่งตั้งจากเจ้าคณะผู้ใหญ่เหนือตนขึ้นไปโดยลำดับ นับว่ามีสิทธิ์ทางคณะสงฆ์และทางราชการ ในที่จะปกครองและจัดเสนาสนะเหล่านั้นตามเห็นสมควรอย่างไร

๓๑. เจื่อนในลำดับว่า พระพม่าผู้อยู่ในวัดนั้น เป็นอาคันตุกะหรือเป็นเจ้าของ เจ้าอาวาสก็ดีเจ้าคณะแขวงก็ดี มีสิทธิ์ในที่จะปกครองหรือไม่

๓๒. เพราะไม่ยอมเข้าอุโบสถสังฆกรรม กับพระพม่าเจ้าของถิ่นต้องนับว่าเป็นอาคันตุกะ ยังอยู่ในที่นั้นเพียงใด เจ้าอาวาสก็ดี เจ้าคณะแขวงก็ดี มีสิทธิ์ในที่จะปกครองเพียงนั้น โดยฐานเป็นสหธรรมมิกด้วยกัน

๓๓. เจื่อนต่อไปว่า จะอ้างการ เคยอยู่ตามลำพังมาเป็นเครื่องแก้ตัวได้หรือไม่

๓๔. แต่ก่อนการปกครองของวัดก็ดี ของคณะสงฆ์ก็ดี ยังหละหลวมเช่นในวัดคอน พระพม่าอาศัยอยู่ แต่ไม่ได้เข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรม ทั้งต่างภาษากัน เจ้าอาวาสไม่ได้ดูแลไปถึง ต่างคนต่างอยู่ พระพม่า จึงได้อยู่มาตามลำพัง บัดนี้คณะสงฆ์ จัดการปกครองถ้วนถี่เข้า การปกครองของวัดก็ต้องถ้วนถี่ตาม ภิกษุผู้อยู่ในเขตก็จะต้องอยู่ในปกครอง เช่นครั้งพุทธกาล พระศาสดาทรงบัญญัติสิกขาบทอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นภิกษุทั้งปวงก็ต้องอยู่ในได้สิกขาบทนั้น จะอ้างเอาการเคยอยู่ตามลำพังมาเป็นเครื่องแก้ตัวไม่ได้

๓๕. ถ้าจะตัดสินใจตามคำร้องของมองเมียดสา พระพม่าไม่ยอมอยู่ในปกครองก็สมควรจะให้ออกเสียจากวัดคอน และเสนาสนะถ้าผู้สร้างจะยังร้องหวังกรรมสิทธิ์ไว้ก็สมควรจะยอมให้หรือเอาไปเสียจะได้ตัดพิพาท แต่ความปรารถนาของมองเมียดสาก็เพียงขอให้พระพม่าได้อยู่ต่อไปในที่นั้น เหมือนพระนิกายอื่นเท่านั้นที่จะพอ แต่กลับร้องตรงกันข้ามไปเสีย

๓๖. แม้มองเมียดสาไม่ได้ร้องเช่นนั้น แต่คำร้องของเขาก็ยังเป็นเหตุให้ได้ไต่สวนและรู้ความเป็นไปของพระพม่า โดยประการดังต่อไปนี้ .....

ก. เป็นผู้ที่จะเข้าอุโบสถและสังฆกรรมกับพวกพระทวายไม่สะดวกจริง

ข. พวกพระพม่าไม่มีวัดหรือสำนักอยู่แผนกหนึ่ง เหมือนพระนิกายอื่น

ค. พระพม่าที่วัดคอน ไม่ใช่ผู้อยู่ชั่วคราวเร็วๆ แล้วก็ไปเป็นผู้อยู่นานๆ และมีพระมาอยู่สลับกันเสมอไปจะให้ย้ายวัดอย่างอาคันตุกะยอมจะลำบาก

๓๓. พระพม่าก็เป็นสหธรรมิก เข้ามาอยู่ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ฝ่ายเรา ควรได้รับความเอาใจใส่ของเรา สมควรจะจัดให้มีสำนักอยู่ วัดอื่นในแขวงนั้นที่พอจะจัดให้ไม่มี วัดคอนเป็นที่เคยอยู่มาแล้ว ควรให้ตั้งสำนักที่นั่น

๓๔. ด้วยเหตุนี้เราสั่งให้แบ่งวัดคอนบ้านทวาย อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ เป็นสองสำนักเป็นทางเดินที่ตัดจากถนนเจริญกรุงเข้าไปในวัด (หมาย ๔) เป็นเขต ด้านใต้แห่งทางเป็นเขตสำนักพระทวายด้านเหนือแห่งทางนั้น ตั้งแต่ทางไปถนนเจ้าป่าช้าจีน (หมาย ๕) ยืนขึ้นไปจรดทางตัดคลองคูใหม่ (หมาย ๖) เป็นเขตสำนักพระพม่า ตั้งแต่ทางตัดคลองคูใหม่นั้น ยืนขึ้นไปทางด้านตะวันออก เป็นเขตป่าช้าให้ใช้เป็นสาธารณะ

๓๕. ให้ทั้งสองสำนักนั้น ขึ้นตรงต่อเจ้าคณะแขวง คือ เหมือนเจ้าคณะแขวงเป็นเจ้าอาวาสเอง

๔๐. อนุญาตให้พระพม่า ๒ รูป คือพระธรรมอินตระ หรือมินอ่อง ๑ พระเวสยะ หรือมองละ ๑ และพระพม่าผู้จะมาต่อไป ใ้ได้อยู่ในเสนาสนะ ณ สำนักพระพม่านั้น แต่ต้องไม่ทำผิดทางพระศาสนาที่ให้เกิดรังเกียจของพระและทายกพม่าพวกเดียวกัน และยอมอยู่ในปกครองของคณะสงฆ์ ฟังบัญชาท่านผู้ใหญ่เหนือตน ถ้าทำผิดหรือไม่ฟังคำบัญชา ถ้าจำเป็นแท้ ใ้ไล่ได้เฉพาะรูป

๔๑. ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวงบางรักจะทำตามสั่งนี้ แต่จงทำเมื่อมองเมียดสายอมถอนคำร้องหวงกรรมสิทธิ์ในเสนาสนะนั้นแล้ว และเมื่อพระพม่ายอมอยู่ในปกครองของคณะสงฆ์ฝ่ายเรา

๔๒. เมื่อสำนักพระพม่าได้ตั้งขึ้นโดยอนุญาตแล้ว ขอให้พวกทายกพม่าเลือกกันในพวกตนเอง ๓ นายเพื่อจะได้รับหน้าที่เป็นกรรมการผู้ดูแลสำนักพระพม่านั้น และจะต้องรับมอบหมายดูแลในนามของคณะสงฆ์อย่างมรรคทายกแห่งวัดอื่น

วินิจฉัยไว้ ณ วันที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖

(ลงนาม) กรม – วชิรญาณวโรรส

วัดดอนพม่า

เมื่อมีพระมหาสมณวินิจฉัยให้พระพม่าอยู่ในวัดดอนต่อไป ด้วยทรงกรุณาว่า พระพม่าไม่มีวัด หรือสำนักอยู่ในกรุงเหมือนพระนิกายอื่น ทั้งพระพม่าก็เป็นสหธรรมิก เข้ามาอยู่ในเขตปกครองของคณะสงฆ์ไทยควรจะได้รับความสะดวกจากคณะสงฆ์ไทย จัดให้มีสำนักอยู่ และที่อื่นในแขวงนี้ซึ่งพอที่จักให้เป็นสำนักพระพม่าก็ไม่มี วัดดอน เป็นที่เคยอยู่มาแล้ว ควรจะให้อยู่ต่อไปตามเดิม แต่มีข้อบังคับว่า ต้องไม่ทำผิดในทาง พระศาสนา ให้เป็นที่น่ารังเกียจของพระสงฆ์หรือทายกพม่า ทั้งยังจะต้องยอมอยู่ใน ความปกครองของคณะสงฆ์ไทย เชื่อฟังคำสั่งของท่านผู้เป็นใหญ่เหนือตน โดยขึ้นตรง ต่อเจ้าคณะแขวงซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา

ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมา จึงเกิดมีคณะพม่าขึ้นที่วัดดอน เรียกชื่อเต็มว่าวัดดอนคณะ พม่าอยู่ในบริเวณวัดดอนทิศเหนือปากตะวันตก พระสงฆ์และทายกพม่าเลือกกันเองเป็น กรรมการดูแลการคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดยความเรียบร้อย โดยมีเจ้าคณะแขวงทำหน้าที่ เป็นเจ้าอาวาสมีอำนาจสิทธิ์ขาดอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งเมื่อกว่าตามนัยนี้แล้ว อำนาจในการ ปกครองคณะพระพม่าที่ตั้งใหม่ โดยพระมหาสมณวินิจฉัยชั่วคราวนี้ สำหรับเจ้าอาวาส วัดดอนหามีไม่ กล่าวคือพระอธิการจัน จนุทสโร เจ้าอาวาสวัดดอน ไม่มีอำนาจปกครอง คณะพม่า ถึงแม้ว่าคณะพม่าจะตั้งอยู่ในบริเวณวัดดอนก็ตามที่

นับแต่เกิดกรณีแล้ว ท่านอธิการจันเจ้าอาวาสวัดดอนผู้เคร่งครัดในหน้าที่ เคารพ ในคำสั่งของทางการคณะสงฆ์ผู้ใหญ่ ก็วางตนเฉยอยู่ ไม่เกี่ยวข้องกับคณะพม่าอีกต่อไป เลย ทั้งยังสั่งไว้ว่า ต่อไปภายหน้า ให้เจ้าอาวาสวัดดอนทุกรูปจงรับรู้เรื่องนี้ไว้ อย่า ขวนขวายอะไรเลย ให้วางเฉยไปก่อนจนกว่าจะมีคำสั่งของท่านผู้ใหญ่ หากท่านสั่ง เปลี่ยนแปลงเป็นประการใดแล้ว จึงค่อยปฏิบัติตาม

ท่านอธิการจัน เป็นเจ้าอาวาสครองวัดดอนมานานเข้า ปรากฏว่านอกจากจะ เคารพเคร่งครัดในหน้าที่แล้ว ยังเป็นผู้เคร่งครัดในพระธรรมวินัยยิ่งนักฝึกใฝ่ในทางกสิณ ภาวนา ขลังแลศักดิ์สิทธิ์ในวิถยามนต์คาถา เป็นพระอุปัชฌาย์บวชกุลบุตรทั้งหลาย ทั้งที่ วัดดอนลูกบ้านทวาย ทั้งชาวไทยที่วัดใกล้เคียง มีผู้เคารพนับถือมากในสมัยของท่าน พระอธิการจันนี้แล นับว่าเป็นพระอุปัชฌาย์รูปแรกที่มีชื่อเสียงที่สุดของวัดดอนจนมีชื่อ เรียกให้รู้จักกันไปว่าพระอุปัชฌาย์จัน อนึ่ง โดยเหตุที่ว่าท่านเป็นสมภารครองวัดดอน

มานาน จนถึงกาลแก่เฒ่าเข้าขั้นรัตติกาลผู้ใหญ่ คนทั้งหลายรุ่นหลังชั้นลูกหลาน จึงมักเรียกท่านว่าท่านใหญ่ และบางคนก็เรียกว่าท่านปู่จั้น

ท่านปู่จั้นหรือท่านใหญ่ สมภารเจ้าวัดคอนผู้มีเกียรติคุณพุ่งขจรไปไกล ได้ถึงแก่มรณภาพด้วยอำนาจของชราและพญามัจจุราช เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๒

วัดดอน สมัยพระครูกัลยาณวิสุทธิ

ครั้นท่านปู่จั้นหรือท่านใหญ่ ถึงมรณภาพล่วงลับไป ด้วยความอาลัยยิ่งของปวงชนชาววัดดอนบ้านทวายทั้งหลายแล้ว ทางราชการคณะสงฆ์ได้แต่งตั้งให้พระครูกัลยาณวิสุทธิ เป็นเจ้าอาวาสวัดดอนสืบมา ท่านพระครูกัลยาณวิสุทธินี้ก็มีชาติกำเนิดสืบเชื้อสายมาแต่ชาวทวาย และมีปศุศิกาลที่บ้านทวายเหมือนกัน ประวัติโดยสังเขปของท่านมีดังต่อไปนี้....

พระครูกัลยาณวิสุทธิ มีนามเดิมว่า กิ้น กำเนิดเมื่อวันพุธที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๓๔ ตรงกับวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือนอ้าย ปีเถาะ ที่ตำบลบ้านทวาย อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร

ตอนปฐมวัย ได้รับความศึกษาจากโรงเรียนประถมพิเศษยานนาวา แล้วเข้ารับราชการเป็นทหารมียศเป็นสิบตรี ออกจากทหารเข้ารับราชการกรมศุลกากรักษ์ พออายุ ๒๘ ปี ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดดอน ตำบลบ้านทวาย อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร โดยมี

พระอุปัชฌาย์จั้น   เจ้าอาวาสวัดดอนเป็นพระอุปัชฌาย์

พระอาจารย์สุน   วัดดอนเป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระครูสังฆวิธาน   วัดสวนพลูเป็นพระอนุสาวนาจารย์

ได้รับฉายาว่า วิสุทฺโธ เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๖๒

ครั้นอุปสมบทแล้ว ก็ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย เท่าที่สามารถจักศึกษาได้ในสมัยนั้นจนมีความรู้พอสมควร ต่อมาเมื่อท่านใหญ่หรือท่านปู่จั้น ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์และเจ้าอาวาส ถึงแก่มรณภาพก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดดอนสืบแทนต่อไป ในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นสมภารเจ้าวัดดอนอยู่นี้ ก็พยายามปฏิบัติศาสนกิจในหน้าที่ด้วยดี โดยมีหน้าที่และสมณะศักดิ์ที่ได้รับ ตามลำดับดังต่อไปนี้

พระพุทธศักราช ๒๔๘๓ ได้รับความกรุณาจากสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (แพ ตีสูตเทวมหาเถร) ให้เปลี่ยนนามใหม่จากพระครูกิ้น วิสุทฺโธ เป็นพระครูกัลยาณวิสุทธิ ปราภฏตามอักษรจารึกในโล่หิ้งเงิน ซึ่งทรงประทานให้มีข้อความดังนี้

วัดสุทัศนเทพวราราม
วันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๖๓
ขอเปลี่ยนนามให้พระครูกั้น วิสุทฺโธ
เจ้าอาวาสวัดดอน ให้ชื่อว่ากัลยาณวิสุทฺโธ
ขอให้จงมีอายุ วรรณะ สุขะ พละเทอญ

.....

ปีพุทธศักราช ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตร มีราชทินนามว่า พระครูกัลยาณวิสุทฺธิ ซึ่งต้องนับว่าเป็นพระครูสัญญาบัตรรูปแรกของวัดดอน ด้วยตั้งแต่ท่านมั่งจันจำ พระยาทวยสร้างวัดมายังไม่เคยปรากฏมีเจ้าอาวาสเป็นพระครูสัญญาบัตรมาก่อนเลย

ปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลวัดพระยาไกรมีวัดในเขตปกครอง ๕ วัด คือ ๑. วัดลุ่มเจริญศรัทธา ๒. วัดสุทธิวราราม ๓. วัดวรจรรवास ๔. วัดราชสิงขร ๕. วัดลาดบัวขาว และในปีนี้อีก ก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระอุปัชฌาย์ ทำหน้าที่ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรทั้งหลาย ในเขตปกครองของตน ซึ่งนับว่าเป็นพระอุปัชฌาย์รูปที่ ๒ ของวัดดอน

ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูพิเศษ จ.ป.ร.ในราชทินนามเดิม

หลวงพ่อดอน

พระครูกัลยาณวิสุทฺธิ มีปรกติเป็นผู้พูดน้อยแต่หนักแน่น เจริญเมตตาจิตอยู่เป็นประจำ จึงทำให้ประชาชนเคารพนับถือท่านมากทั้งใกล้และไกล ตั้งอยู่ในฐานะเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทรของศิษย์ทุกคน จนพากันเรียกท่านว่าหลวงพ่อดอน อย่างสนิทปากสนิทใจทุกคำไป แม้ท่านจะได้รับสมณศักดิ์เป็นพระครูแล้วก็ตาม แต่คนทั้งหลายก็ยังเรียกท่านว่าหลวงพ่อดอนอยู่นั่นเอง

ด้วยความเคารพนับถือในส่วนเฉพาะบุคคลแล้วสาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือว่าโดยความจริง ตัวท่านเองเป็นผู้มีอัธยาศัยชอบใจในการสมาธิภาวนา และขังอยู่ในคฤหาสน์ โดยเล่าเรียนสืบต่อมาจากพระอุปัชฌาย์จันทน์ใหญ่ และพ่อปู่เปี่ยม ซึ่งเป็นอาจารย์วิชาอาคมขลังเรื่องนาม เป็นที่เคารพนับถือของคนในสมัยนั้น เลยทำให้ท่านฝึกฝอยู่แต่ในทางนี้ จนมีชื่อว่าเป็นเกจิอาจารย์องค์หนึ่ง ในบรรดาเกจิอาจารย์ผู้มีวิชาอาคมขลังทั้งหลาย

สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น หากมีการพิธีพุทธาภิเษกปลุกเสกพระเครื่องรางของขลังขึ้น ณ ที่แห่งใด ไม่ว่าจะอยู่ในกรุงหรือหัวเมือง หลวงพ่อวัดดอนมดักได้รับอาราธนาให้ไปนั่งปรกปลุกเสกด้วยรูปหนึ่งเสมอมา แม้ที่วัดดอนเองในยุคของท่าน ก็มีงานพิธีพุทธาภิเษกนับได้หลายครั้งหลายหน เพราะท่านมีอุปนิสัยชอบสร้างพระเครื่องรางของขลัง และสร้างอย่างจริงจังหลายแบบหลายพิมพ์

บรรดาพระที่ท่านสร้างทั้งหมดนั้น พระที่มีอิทธิฤทธิ์ศักดิ์สิทธิ์เกรียงไกร ซึ่งทำชื่อเสียงให้แก่ท่านผู้สร้างมากที่สุดก็คือพระกริ่งฟ้าผ่าและพระพิมพ์ผง ๘๔,๐๐๐ องค์ โดยมีประวัติการสร้างที่ควรแก่การบันทึกไว้ในที่นี้ดังต่อไปนี้

พระกริ่งฟ้าผ่า

ประวัติการสร้างพระกริ่งฟ้าผ่านี้ เริ่มขึ้นเมื่อปี พุทธศักราช ๒๔๘๐ สมัยที่ยังเป็นพระครูกิน วิสุทฺโธ ผู้มีวิสัยสิทธิ์พิเศษ ประรภไทยเข้าทำสงครามอินโดจีน ในฐานะที่เป็นทหารมาก่อน ท่านจึงเกิดมีความปรารถนาอย่างแรงร้อนที่จะช่วยประเทศชาติ ตามสมณวิสัยที่จะพึงกระทำได้ จึงคิดสร้างพระกริ่งนिरันตรายเพื่อแจกจ่ายแก่บรรดาศิษย์ลูกหลานบ้านทวายที่ลาไปทัพกับทหารไทยทั่วไป ในการสร้างพระกริ่งครั้งนี้ได้จัดเป็นพิธีใหญ่โดยตัวท่านเองไปทูลอาราธนาสมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีฆสเทวมหาเถระ) วัดสุทัศนเทพวราราม ซึ่งเป็นที่เคารพบูชาอย่างสูงสุด ให้มาทรงเป็นองค์ประธานจุดเทียนชัยและกำกับการทำไปจนกว่าจะเสร็จพิธี ในขณะที่กำลังทำพิธีบวงสรวงเทวดาอัญเชิญปางเทพเจ้า ให้มาเข้าร่วมพิธีอันศักดิ์สิทธิ์นั้น พลันอสุนิบาตจากฟากฟ้าก็ฟาดตกลงมาในท่ามกลางพิธี ให้เป็นที่อัศจรรย์หวั่นไหวโกลาหล ทั้งๆ ที่ปราศจากเค้าเมฆและฝน ผู้คน

ทั้งหลายตื่นตลิ่งวุ่นวายแปลกประหลาดใจหนักหนา จึงพากันเรียกพระกริ่งที่สร้างขึ้นครั้งนี้ว่าพระกริ่งฟ้าผ่า

ครั้นเสร็จพิธีการพุทธาภิเษกอันศักดิ์สิทธิ์แล้ว หลวงพ่อวัดคอนผู้สร้างพระกริ่งฟ้าผ่า ก็เริ่มดำเนินการตามที่ตั้งเจตนาไว้ คือแจกจ่ายให้แก่บรรดาทหารไทย ที่เดินทางไปรบในราชการสงครามอินโดจีน และประชาชนผู้สนใจทั่วไป โดยไม่คิดมูลค่าแต่อย่างใดทั้งสิ้น

เกิดเรื่องลือกันตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พรรณนาถึงกฤษฎาภินิหารของพระกริ่งฟ้าผ่าว่า มีอานุภาพในทางคงกระพันชาตรี สามารถที่จะป้องกันภัยอันตรายได้ทั่วทุกทิศ อาทิตหารไทยคนหนึ่ง ซึ่งบัดนี้เป็นคนแก่แล้ว ได้กล่าวด้วยน้ำตาคลอเบาว่า การที่เขามิชีวิตตลอดมา โดยปลอดภัยจากท่ากระสุนปืนของข้าศึก ในสมรภูมิอินโดจีนครั้งกระนั้น ก็ด้วยอำนาจมหัศจรรย์ของพระกริ่งฟ้าผ่า ซึ่งเขามีติดตัวอยู่องค์เดียวแท้ ๆ

แม้ในกาลปัจจุบันนี้ ก็ยังมีผู้พรรณนาถึงอานุภาพของพระกริ่งฟ้าผ่าไปต่าง ๆ นานา อาทิ บุรุษวัยกลางคนผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นศิษย์ของท่านพระครูกัลยาณวิสุทธฺ์ เกิดมีอาการชวนขวยแสบจะเป็นบ้าตาย เพื่อให้ได้พระกริ่งฟ้าผ่า สอบถามได้ความว่า เดิมทีเขาจับพระกริ่งไปจากมือหลวงพ่อผู้สร้าง แล้วห้อยคอติดตัวไว้เป็นประจำ พลบค่ำวันหนึ่ง เคราะห์ร้ายถูกชายฉกรรจ์สี่คน มันพากันกลุ่มรวมทำร้ายด้วยมีดและไม้ จนเสียหลักล้มฟุบอยู่ โดยไม่ได้รับอันตรายมีบาดแผลในร่างกายแต่ประการใด

เจ้าพวกร้ายร้ายแปลกใจตรวจกันในร่างกายพบพระกริ่งจึงยึดเอาไปเสีย ตั้งแต่บัดนั้นมา เขาก็เกิดความวุ่นใจ หากไม่มีพระกริ่งวัดคอนประจำกายชีวิตของเขาจะรู้สึกรว่าจะไม่ปลอดภัยไปตลอดกาล บุรุษอีกผู้หนึ่งรำพันว่า ถ้าไม่มีพระกริ่งฟ้าผ่า ป่านนี้ตัวเขาคงเป็นผีลงป่าช้าไปแล้ว ด้วยถูกอันตรายพาลรุนแรงที่ร่างกายหลายแห่ง แต่ละแห่งล้วนแต่หมายเอาตายทั้งสิ้นเช่นที่หน้าอกเบื้องซ้าย ที่หน้าท้อง และแทงซ้ำแล้วซ้ำเล่าแห่งละสองสามที ปราภฏว่ามีผิปรกติแต่เพียงเป็นจุดดำซ้ำเล็กน้อย บริเวณที่ถูกแทงด้วยของแหลมคมเท่านั้น

จึงเป็นอันว่าพระกริ่งฟ้าผ่านี้ เป็นอนุสรณ์ของหลวงพ่อวัดคอนขึ้นหนึ่ง ซึ่งทำให้ท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงเกรียงไกร วงการผู้นิยมมีของดีติดต่อทั้งหลาย ล้วนแต่พากันปรารถนายิ่งนัก

พระพิมพ์ผง ๘๔,๐๐๐ องค์

การสร้างพระพิมพ์ผงแปดหมื่นสี่พันองค์นั้น มีประวัติความเป็นมาดังต่อไปนี้ คือ วันหนึ่งในปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ สมภารเจ้าวัดคอนพระครูกัลยาณวิสุทธิ ได้จินตนาการถึงอนาคตว่า อีกประมาณสิบปีปลายภาคหน้าก็จักถึงยุคถึงพุทธกาลยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ ควรจะจัดสร้างอนุสรณ์สักอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นอนุสรณ์พิเศษสำหรับตัวท่านในมหามงคลกาล ก็แต่ว่าสิ่งที่จะสรรค์สร้างนั้นควรจะเป็นอะไรดี

โดยเหตุที่ท่านเป็นผู้มีอัชฌาศัยชอบสร้างพระเครื่องกลางของคลัง ดังนั้น จึงตั้งความปรารถนาที่จะสร้างพระพิมพ์ผงจำนวนแปดหมื่นสี่พันองค์ให้เท่ากับจำนวนพระธรรมชั้น ๓ อันประกอบด้วยวิทยาคม เป็นของศักดิ์สิทธิ์มีกฤษฎาภินิหารดั่งสนั่นเหมือนกับพระกริ่งฟ้าผ่า ประรณาดังนี้แล้ว จึงเที่ยวเสาะแสวงหาผงวิเศษจากที่ต่างๆ พร้อมทั้งสรรพคุณวัตถุว่านยา กว่าจะครบตามตำราที่ใช้เวลานานอยู่หลายปี เมื่อได้สรรพวัตถุตามที่ต้องการแล้ว ก็ไม่รอช้าเร่งให้บรรดาศิษย์ทั้งภิกษุสามเณรแลเด็กวัด ช่วยกันโหลกด้าทำกันและทำพระพิมพ์ผงกันวุ่นวายภายในโรงอุโบสถ เพราะวันถึงพุทธกาลคือกลางเข้ามาใกล้เต็มที ก็พอดีได้ครบแปดหมื่นสี่พันองค์ เป็นองค์พระพิมพ์ผงหลายแบบหลายอย่าง สมความตั้งใจความตั้งใจของท่าน แล้วจึงจัดงานพิธีพุทธาภิเษกครั้งใหญ่ อาราธนาเกจิอาจารย์ทั้งหลายทั้งปวงทั่วราชอาณาจักรมานั่งปรกปลุกเสกเป็นเวลานานถึง ๓ วัน เมื่อครั้งถึงพุทธกาลปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ (ปัจจุบันนี้ยังมีเหลืออยู่)

พระพิมพ์ผงแปดหมื่นสี่พันองค์รุ่นนี้ นับเป็นอนุสรณ์ของหลวงพ่อวัดคอนอีกชิ้นหนึ่ง ซึ่งมีอภินิหารเป็นที่เลื่องลือกันไปต่างๆ นานา เช่น พระกริ่งฟ้าผ่า ตามที่พรรณนาไว้แล้วนั้น

วัดกัลยาณบรรพต

อนุสรณ์ชิ้นสุดท้าย ที่พระครูกัลยาณวิสุทธิ สร้างไว้ในพระพุทธศาสนาก็คือวัดกัลยาณบรรพต อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี มูลกฐินที่จะสร้างวัดนี้ขึ้น ก็โดยความเป็นเกจิอาจารย์ของท่านนั่นเอง กล่าวคือ หลังจากที่ได้สร้างพระกริ่งฟ้าผ่าและพระพิมพ์ผงแปดหมื่นสี่พันองค์ จนมีชื่อเสียงเกรียงไกรเห็นประจักษ์แจ้งในอภินิหารด้วยตัว

ของท่านเองแล้ว ก็ดูเหมือนว่าจะทำให้ท่านมีความเชื่อมั่นในการเหล่านี้มากยิ่งขึ้น เกิดศรัทธาในเรื่องคาถาอาคมวิทย์มนต์และศาสตร์ลึกลับทั้งหลาย จนถูกอัยยาศัยกับคณะพรหมศาสตร์นั่งทางในหลายคน

คราวหนึ่ง พอมีเวลาว่างท่านจึงเดินทางไปกับคณะพรหมศาสตร์ทั้งหลาย ซึ่งชอบพูดถูกอัยยาศัยกัน เพื่อท่องเที่ยววนมัสการปูชนียสถานต่าง ๆ ในหัวเมือง หลังจากเที่ยวเฟื่องเป็นขบวนพรหมทัศนากจร ตอนขากลับได้แวะนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี แล้วถือโอกาสเที่ยวชมธรรมชาติใกล้บริเวณพระพุทธบาทอันเป็นป่าแลเขา ผ่านเจ้าพ่อเขาตกลงมาทางใต้ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่าเขาเลี้ยว ได้พบสถานที่แห่งหนึ่งบนเขานั้นมีลักษณะผิดกว่าที่อื่นแลดูแปลกประหลาด

คณะพรหมศาสตร์ จึงได้พากันพิจารณาดู แล้วได้เกิดมีมติร่วมกันว่า สถานที่นั้นแล ที่แท้คือรอยพระพุทธบาทอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งยังไม่มีใครเคยพบเห็นมาก่อนเลย แล้วก็พรรณนาความวิเศษมหัศจรรย์กันไปต่าง ๆ นานา พระครูกัลยาณเกิดเกิดความเลื่อมใส จึงชวนขวายนสร้างวัดขึ้นที่นั่นวัดหนึ่ง ให้ชื่อว่าวัดกัลยาณบรรพต

ขณะนี้ยังปรากฏมีอยู่ เพื่อความรอบรู้ของอนุชนรุ่นหลังในเรื่องนี้ จักขอนำเอาบทความของ นายไศล ปาละนันท์ ซึ่งพรรณนาถึงวัดกัลยาณบรรพตและหลวงพ่อดอนในสมัยนั้น มารวบรวมไว้ให้เป็นหลักฐานดังต่อไปนี้

สิบปีกว่ามานี้เอง ตามเส้นทางรถไฟสายท่าเรือ-พระพุทธบาท ซึ่งได้กลายเป็นทางหลวงให้ขบวนยานอื่นเดินแทน ณ บัดนี้นั้น ถ้าเราเดินผ่านเส้นทางสายนี้ เรารู้สึกเองว่า เป็นการไปเที่ยวป่าดี ๆ นั่นเอง เพราะทุกอย่างเป็นไปตามธรรมชาติเช่นนั้นนาน ๆ จึงจะผ่านกระต๊อบมุงแฝกสักหลังหนึ่ง

ความเป็นอยู่ของผู้คนก็อยู่ในทำนองเดียวกัน แต่ในปีนี้ ข้าพเจ้าได้ผ่านไปอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่าที่ตำบลพุทรา่งได้เกิดเป็นชุมชนขึ้นแล้ว แม้จะไม่ใหญ่โตอะไร แต่ก็ดีขึ้นกว่าเดิมถึงผิดหูผิดตา มองขึ้นไปทางตัวภูเขา จะได้เห็นบันไดปูน ขึ้นไปตามธรรมชาติของพื้นที่จนถึงยอดเขา มีวิหารปากถ้ำหลังย่อม ๆ ตั้งอยู่อย่างน่าเอ็นดู มณฑปหลังหนึ่งที่ยอดเขา มีสีสรรแสดงว่าเพิ่งจะสร้างเสร็จใหม่ ๆ

พระพุทธรูปนั้นปางต่าง ๆ รวมทั้งปางประทานพรแบบฮินดู รูปปั้นฤาษี เรียงรายไปในสภาพของธรรมชาติที่จงใจรักษาไว้ มีภูฏอันดูสุขลักษณะควรแก่การอยู่อาศัยสองสามหลัง ที่ยอดเขาเดียวกันนั้น น้ำใช้เป็นเรื่องสำคัญ แต่ก็ได้มองเห็นแท่ง

ขนาดจุกี่ร้อยเกลดอน บรรจุน้ำฝนไว้เต็มปรี ตั้งอยู่ทั่วไปในบริเวณ เป็นสายตาลงมาที่เชิงเขา

ข้าพเจ้าได้เห็นพระพุทธรูปอุ้มบาตร ขนาดสูงประมาณสามเมตร เหลืองอร่าม ใกล้เคียงบันได มองเห็นศาลาดิน ศาลาการเปรียญ หมู่กุฎเป็นหลังเรียงกันแถวหนึ่ง เป็นเรือนชั้นเดียวเตี้ย ๆ ต่อเป็นแนวเดียวกันอีกสองหลังทราบว่ามีคนจีนมากินเจ บำเพ็ญบุญกันในฤดูนมัสการ มีบ่อน้ำ ซึ่งนอกจากพระจะได้ใช้แล้ว ชาวบ้านก็ได้อาศัยใช้ด้วย

ในบริเวณที่ว่างข้างหน้าใกล้ถนน เห็นเด็กนักเรียนวิ่งเล่นกันเกรียว ประมาณคู่ร่วมสองร้อยคน เขาชนทั้งปวงนั้นได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ก็โดยทางราชการได้รับการให้ยืมศาลาการเปรียญเป็นโรงเรียนนั่นเอง ความพิศมูติพิศมูติเป็นเช่นนั้น ความสนใจอยากรู้ก็ตามมา แล้วในที่สุดจึงทราบว่า

พระภิกษุชรารูปหนึ่ง ซึ่งฝึกไฟบำเพ็ญศาสนกิจเป็นประจำ ได้จาริกไปจนพบสิ่งมหัศจรรย์ขึ้นอย่างหนึ่งบนยอดเขา ภายหลังที่ได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว ความเลื่อมใสศรัทธาได้บังเกิดขึ้นแก่ท่านว่านั่นคือ “รอยพระพุทธรบาท” ด้วยศรัทธามั่นอันนี้ ท่านก็ได้รื้อรื้อให้เวลาผ่านไปเปล่า กระวีกระวาขออนุญาตต่อทางการ บูรณะบริเวณสถานที่นั้นเป็นวัดขึ้นทันที แต่คำขออนุญาตของท่านถูกยับยั้ง โดยระเบียบที่ว่าพระภิกษุสงฆ์จะขอสร้างวัดไม่ได้

ท่านไม่ยอมให้ความปรารถนาในน้ำใจของท่านถูกยับยั้งไปด้วย จึงได้เชิญ พล.ต. ก้าน จ้านงภูมิเวทมาพบ และขอให้สมอ้างเป็นผู้ขออนุญาตสร้างวัดแทน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือด้วยดี แล้วคำขอก็ปรากฏว่าเงียบไปโดยไม่รู้เรื่องตลอดระยะเวลา ๖ - ๗ ปี แต่ด้วยศรัทธาและเจตนาอันแรงกล้าเท่านั้น ทำให้ท่านเป็นผู้นำและปฏิรูปท้องถิ่นนั้น เป็นวิวัฒนาการทางศาสนา และการศึกษาของเยาวชนขึ้น ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทราบผลของการอนุญาต ท่านก็กล้าทำ

ทุกสิ่งทุกอย่างที่ถูกรสร้างขึ้นนั้น สำเร็จได้ด้วยสัมพันธภาพ ในการเป็นผู้นำ ผู้เสียสละ ผู้ใคร่เห็นความเจริญของท่าน โดยแท้ แม้แต่ที่ดินที่ก่อสร้างทั้งปวงนั้นตั้งอยู่ประมาณร่วมสามสิบไร่ท่านก็เป็นผู้นำ โดยรวบรวมจตุปัจจัยจากชาวพุทธทั้งหลายชื่อกรรมสิทธิ์มา ซึ่งขณะนี้บริเวณทั้งหมดนั้น ถูกขนานนามว่าวัดกัลยาณบรรพต และสิ้น

เงินไปแล้วสองล้านบาทเศษ (สมัยพุทธศักราช ๒๕๐๔) พระภิกษุที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้ก็คือ

หลวงพ่อพระครูกัลยาณวิสุทธี
เจ้าอาวาสวัดคอน
เจ้าคณะตำบลวัดพระยาไกร
อำเภอยานนาวา จังหวัดพระนคร

มีปัญหาว่าหลวงพ่อเอาเงินที่ไหนมาสร้าง ? ก็เงินของผู้รักการบริจาคซึ่งศรัทธาในตัวท่าน ร่วมกับทรัพย์สินอันเป็นของท่านคราวละมากบ้างน้อยบางนั้นแหละ ไม่ว่าจะมียากมีน้อยอย่างไร หลวงพ่อทำไม่หยุด เมื่อหมดแล้ว ท่านก็พักเหนื่อยเสียบ้างก่อน แล้วก็ลงมือทำต่อไปอีกเป็นดั่งนี้ตลอดมา ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๕๕ มีพระภิกษุจำพรรษาตลอดมาไม่ขาดสาย

เมื่อใกล้ซิคและศึกษาองค์หลวงพ่อแล้วได้ทราบชัด และแน่แก่ใจเป็นที่สุดว่าหลวงพ่อเป็นชายชาติตรีเต็มตัว รอบรู้ธุรกิจต่างๆ หลายแขนงเป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล ไม่ทำทุกอย่างแบบสุกเอาเผากินและไม่ชอบทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ตน แต่ชอบให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ในฐานะเป็นผู้บำเพ็ญเพื่อการสร้างสรรค์แล้วก็บันทึกว่า

หลวงพ่อเป็นผู้หนึ่งในชั้นแนวหน้า หลวงพ่อเป็นผู้พูดน้อยแต่ทำมาก ไม่รักการโต้ตอบกับคนโง่ ไม่รับนับถือความชั่วในอดีตของผู้ใดมาพิจารณาในปัจจุบัน หลวงพ่อเชื่อมีทุกโอกาสว่า ถ้ามนุษย์ใดรักความที่เป็นแก่น้ำใจแล้ว มนุษย์นั้นเป็นคนดีได้ หลวงพ่อถืออดีตเป็นครู ถือปัจจุบันเป็นการต่อสู้ และถืออนาคตคือความหวัง นอกจากนั้นท่านยังถือภายิตที่ว่า เสื่อมมันมีก็เพราะปามันปก ปามันรกสิเสื่อมจึงยัง แผ่นดินจะเย็นก็เพราะหญ้ามันบัง ที่หญ้ามันยังก็เพราะดินมันดี

ทั้งหมดนี้ เป็นคำของนายไสล ปาละนันท์ ซึ่งพรรณนาถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกันวัดกัลยาณบรรพต และหลวงพ่อวัดคอนในสมัยนั้น เป็นเรื่องที่น่าจะเป็นประโยชน์แก่อนุชนคนรุ่นหลัง ผู้มีความสนใจใคร่จะทราบโดยไม่ต้องสงสัย

นอกจากบทความของนายไสลแล้ว ยังมีบทความของ พระภิกษุรัตน์ จันทสารโร ที่ได้เล่าพรรณนาถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธบาทแห่งนี้ที่น่าสนใจ ตั้งแต่เมื่อ

ครั้งที่คณะแสงบุญหรือคณะพรหมศาสตร์ ได้เดินทางไปทัศนจรด้วยกัน ดังมีเรื่องเล่าต่อไปนี้

สู่พระบาทเขาเลี้ยว

ท่านที่รัก หากท่านไม่เหน็ดเหนื่อย ปวดเมื่อยอ่อนระโหยโรยแรงในการเดินทาง และเบื่อหน่ายต่อการอ่านศึกษาหาความรู้เสียก่อนแล้ว ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นมัคคุเทศน์ นำท่านไปสู่ยัง “พุทธบาท” แห่งใหม่ อันควรแก่การสนใจและสักการบูชาอีกแห่งหนึ่ง นอกเหนือจากบรรดา “พุทธบาท” ทั้งหลาย เช่นพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี และพระบาทเขาลูกช้าง จังหวัดเพชรบุรี ที่ท่านได้เคยไปชม หรือได้ยินได้ฟังท่านผู้รู้เล่า

จากกรุงเทพฯ บ่ายหน้าสู่ทิศเหนือ โดยทางรถยนต์สายพหลโยธิน เมื่อถึงกิโลเมตรที่ ๑๓๗ ท่านก็จะถึงพระพุทธบาทสระบุรี จากที่นี่ หากท่านเดินทางต่อไปทางทิศตะวันตกอีก ๓ กิโลเมตร ท่านจะบรรลุถึงปูชนียสถานอันสำคัญควรแก่การเคารพสักการะอย่างสูงสุด ที่เป็นเครื่องเตือนใจบรรดาพุทธศาสนิกชนทั้งหลายให้ระลึกถึงคุณความดีขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกแห่งหนึ่ง นั่นคือ “พระบาทเขาเลี้ยว” ณ วัดกัลยาณบรรพต ตำบลพุดรัง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

ก่อนที่จะได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของพระบาทเขาเลี้ยว ใคร่ขออธิบายให้ทราบเสียก่อนว่า พระบาทเขาเลี้ยวนี้มีเนื้อที่ ๒๔ ไร่ ๒ งาน ซึ่งท่านพระครูกัลยาณวิสุทธิ (หลวงพ่อกั้น) ได้เป็นผู้ซื้อเพื่อสร้างวัด และเพื่อรักษาไว้ซึ่งปูชนียสถานให้ดำรงอยู่ในพุทธศาสนาสืบต่อไป โดยสิ้นเงิน ๒๕,๐๐๐ บาท (สองหมื่นห้าพันบาท) มีอาณาเขตบริเวณวัดดังนี้ คือ

๑. ทิศเหนือ	มีอาณาเขตจรดเขตเนื้อที่เอกชน
๒. ทิศใต้	มีอาณาเขตเป็นทุ่งกว้าง จรดบริเวณระเบิดหิน ของ บริษัท เณลิมนคร ฯ
๓. ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตเพียงเขาเลี้ยว
๔ .ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตจรดถนนสายพระบาท – ท่าเรือ

สำหรับเส้นทางการเดินทางสู่พระบาทเขาเดี่ยว วัดกัลยาณบรรพตนี้ มาได้ ๔ ทางด้วยกันคือ

๑.เมื่อท่านได้เดินทางมาถึงพระพุทธรูปใหญ่แล้ว เดินทางต่อไปโดยรถยนต์โดยสารประจำทางพระพุทธรูป – บ้านหมอ ไปทางทิศตะวันตก ระยะทางประมาณ ๓ กิโลเมตร ถึงพระบาทเขาเดี่ยว

๒.เมื่อท่านเดินทางโดยรถไฟ ท่านอาจจะลงที่สถานีท่าเรือ โดยสารรถยนต์ซึ่งเดินประจำถึงพระบาทเขาเดี่ยว ระยะทาง ๑๕ กิโลเมตร

๓.ท่านอาจจะลงรถไฟที่สถานีบ้านหมอ โดยสารรถยนต์ประจำทาง ถึงพระบาทเขาเดี่ยว ระยะทาง ๑๑ กิโลเมตร

๔.ท่านอาจจะลงรถไฟที่สถานีหนองโดนก็ได้ โดยสารรถยนต์ประจำทางถึงพระบาทเขาเดี่ยว ระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร

ในการเดินทางโดยสารรถยนต์ทุก ๆ เส้นทางดังกล่าวข้างต้น หากท่านมีความสงสัยหรือข้องใจ โดยไม่อาจจะทราบได้ว่า รถยนต์ประจำทางที่ท่านจะโดยสารมานั้น จะถึงพระบาทเขาเดี่ยวหรือไม่ ก็พอจะมีสิ่งที่ให้ทางสังเกตได้ว่าท่านได้เดินทางมาถึงพระบาทเขาเดี่ยวหรือยัง โดยจะสังเกตเห็นได้จากตรงปากทางที่จะเข้าไปพระบาทเขาเดี่ยวนั้น มีศาลาที่พักคนเดินทางปลูกอยู่หนึ่งหลัง และนอกจากนี้ยังมีป้ายเขียนบอกไว้ทั้งภาษาไทยและจีน สำหรับภาษาไทยอ่านได้ความว่าดังนี้

“เชิณมัสการ พระพุทธรูปใหม่ (เขาเดี่ยว) วัดกัลยาณบรรพต เชิณมัสการ พระบาทเขาเดี่ยว”

๒๔๕๕ - อดีตกาลอันล่วงพ้นมาแล้วประมาณ ๕ ปี ซึ่งในกาลนั้น นาม “เขาเดี่ยว” ยังหามีความสำคัญในทางพุทธศาสนาดังเช่นในปัจจุบันนี้ไม่ และในสมัยนั้น ผู้ที่จะคุ้นกับชื่อนี้ ก็เห็นจะมีแต่ชาวบ้านที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนหรือถือกำเนิดในละแวกนั้นเท่านั้น ส่วนผู้ที่อยู่ห่างไกลออกไป เชื่อแน่ว่าน้อยคนนักที่จะรู้จักเขาเดี่ยว ยิ่งเป็นชาวกรุงเทพฯ ด้วยแล้ว อาจจะไม่เคยได้ยินชื่อนี้เลยก็ว่าได้

และในปีนี้เป็นปีที่ปฐมนิยัตถุอันควรแก่การสักการบูชาของมวลพุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ถูกค้นพบขึ้น ณ ที่นี้ ทั้งนี้โดยมีคณะผู้จาริกแสวงบุญคณะหนึ่ง อันมีพระครูกัลยาณวิสุทธิ์ หรือเป็นที่ทราบกันว่า หลวงพ่อวัดดอน อันเป็นที่เคารพนับถือของคณะพรหมศาสตร์ เป็นหัวหน้าคณะ ๒.นางสิน แซ่มประชุม ๓.ท่าน

อาจารย์กำไล (ซึ่งในปี ๒๕๕๔ ท่านได้อุปสมบทอยู่ที่วัดอินทริวิหาร บางขุนพรหม)
 ๔.พระภิกษุเฮง แห่งวัดคอนทวาย (ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ท่านยังเป็นฆราวาส)
 ๕.นายสงวน วนิชพงษ์ ๖.นายเฉลิม ชุมฉัตรณ์ ๗.นายปรีชา ๘.นางเย็น ๙.นายวิทย์
 ๑๐.นายบุญธรรม ๑๑.นางเวียน ๑๒.นางยวง ซึ่งบรรดาท่านที่ได้กล่าวนามมาแล้ว ๑๒
 ท่านนี้ เรียกว่า “คณะพรหมศาสตร์”

รุ่งอรุณแห่งวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๕๕ เวลา ๗.๐๕ น. คณะพรหมศาสตร์
 คณะนี้ได้ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ โดยรถเร็วขบวนสายกรุงเทพฯ – พิษณุโลก มุ่งหน้า
 สู่อำเภอพิษณุโลก เพื่อการนมัสการพระพุทธชินราช ณ พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหา
 ธาตุ

คณะพรหมศาสตร์คณะนี้ได้เดินทางถึงสถานีพิษณุโลกเมื่อเวลา ๑๗.๒๐ น. ของ
 วันนั้น และได้ไปพักที่บ้านพักรถไฟ โดยการชักชวนของท่านผู้แสวงบุญที่ร่วมคณะไป
 ในครั้งนั้นด้วย หลังจากที่ได้ทำการสักการบูชาพระพุทธชินราชเป็นที่เรียบร้อยแล้ว
 คณะพรหมศาสตร์คณะนี้ได้พักค้างคืนอยู่หนึ่งคืน

อรุณรุ่งแล้ว เสียงนกเสียงการ้องขานดังกังวานไปทั่วบริเวณบ้านพักรถไฟ เป็น
 สัญลักษณ์ของวันใหม่ (๑๘ ม.ค. ๒๕๕๕) เสียงนาฬิกาดังกังวานก้อง บอกเวลา ๐๕.๐๐
 น. คณะพรหมศาสตร์ทุกคนรีบลุกขึ้นเตรียมตัวออกเดินทางต่อไปยังตำบลทุ่งยั้ง อำเภอ
 ลับแลจังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์ซึ่งอยู่ในวัดพระแท่นศิลาอาสน์
 รถไฟได้เคลื่อนขบวนออกจากสถานีพิษณุโลกเมื่อเวลา ๑๒.๔๕ น.

หลังจากที่ได้แยกกันไปหาอาหารกลางวันตามร้านที่อยู่ใกล้สถานีรับประทานกัน
 เสร็จแล้ว นางสิน แซ่มประชุม ก็บอกให้ทุกคนไปขึ้นรถยนต์สองแถว ซึ่งได้ว่าจ้าง
 เป็นพิเศษ เพื่อเดินทางต่อไปยังวัดพระแท่นศิลาอาสน์ และในระหว่างทางคณะพรหม
 ศาสตร์ได้แวะชมสถานที่ อันเป็นที่รู้จักกันดีในบรรดานักทัศนศาสตร์ นั่นก็คือ “น้ำตก
 สาลิกา” หรือ “น้ำตกนางนอง” ซึ่งเป็นชื่อที่เรียกกันผิด ๆ แต่โดยตามที่ถูกแล้ว คน
 พื้นเมืองแถวนั้นเรียกกันว่า “น้ำตกหัวดง”

ที่ “น้ำตกหัวดง” แห่งนี้ พวกกันตามความจริงแล้วไม่มีอะไรที่น่าชมเท่าใดนัก
 นอกจากจะมี “น้ำตกหัวดง” และหุบเขาข้างทางแล้ว ก็มีภูเขายู่งหลังหนึ่ง ซึ่งภายในมี
 พระพุทธรูปบูชาปั้นด้วยปูนซีเมนต์ ลักษณะปางสะดุ้งมารเท่านั้น เมื่อได้พักผ่อนที่
 “น้ำตกหัวดง” เป็นที่เรียบร้อยแล้ว คณะพรหมศาสตร์จึงได้เดินทางกลับตามเส้นทาง

เดิมที่ผ่านไปจนถึงทางแยกกลับแล จึงมุ่งหน้าไปสู่ลานพระแท่นศิลาอาสน์ ณ ที่นี้คณะพรหมศาสตร์ได้เข้าไปอาศัยบรรณศาลาโล่ง ๆ ที่สร้างอยู่กลางแจ้งหลังหนึ่ง เป็นที่พักหลับนอนในคืนนั้น

สิ่งมหัศจรรย์ที่คงอยู่

ก่อนจะได้เล่าต่อไป ก็ใคร่ขอเล่าถึงความมหัศจรรย์บางประการของพระแท่นศิลาอาสน์แห่งนี้ให้ท่านผู้อ่านที่สนใจได้ทราบไว้บ้างสักเล็กน้อย ณ ที่พระแท่นศิลาอาสน์นี้ ท่านที่ไปชมจะได้เห็นพวงระย้าทำด้วยทองลงหิน มีลักษณะบางอย่างคล้ายหลอดไม้รวก มีประมาณ ๙-๘ หลอด แขนงอยู่ตรงกลางแท่น และมีเชือกชักรคล้ายจะเป็นสัญลักษณ์บอกถึงความจำนงอะไรสักอย่าง ในสถานศักดิ์สิทธิ์นี้ ทุกคนในคณะพรหมศาสตร์ที่ไป เริ่มสนใจต่อสิ่งแปลกนี้ และได้ผลัดเปลี่ยนกันทดลองเสี่ยงสัจย์อธิษฐานกันเป็นการใหญ่ เมื่อเสร็จจากการอธิษฐานก็ชักเชือกที่ติดอยู่กับพวงหลอดนั้นทันที ปรากฏว่ามีเสียงดังกังวานไพเราะ นั่นเป็นสัญลักษณ์บอกถึงการอธิษฐานของแต่ละบุคคล

หลวงพ่อดีดคอนได้อธิษฐานชี้แจงถึงเรื่องที่มีเสียงดังกังวานอยู่นั้นให้ทราบโดยทั่วถึงกัน เป็นเรื่องที่น่าประหลาดอยู่ไม่น้อย และปรากฏภายหลังคำบอกเล่าของหลวงพ่อดีดคอนว่าพวงหลอดที่แขวนอยู่กลางพระแท่นนั้นเขาเรียกว่า “ระฆัง” เมื่อผู้ใดตั้งจิตอธิษฐานแล้วเสียงระฆังที่ดังได้ยินอยู่สิ้นสามารถ จะบอกถึงความปรารถนาของแต่ละบุคคลนั้นให้ทราบได้ หลวงพ่อดีดคอนท่านพอจะเข้าใจในสำเนียงของระฆังที่ดังอยู่นี้ได้ดี และท่านได้อธิบายได้ถูกต้องตรงกับคำอธิษฐานของผู้ที่ชักระฆังทุกประการ เมื่อท่านได้ฟังเสียงระฆังที่คนชัก จึงเชื่อกันว่าระฆังนี้คงเป็นของศักดิ์สิทธิ์จริง เพราะทุกอย่างตรงตามเป้าหมายกับความปรารถนาในใจของผู้อธิษฐานทุกประการ

เรื่องขำอีกเรื่องหนึ่งที่ใคร่ขอนำมาเล่า ณ ที่นี้เพื่อเป็นการผ่อนคลายอารมณ์ของท่านผู้อ่านบ้างเล็กน้อย ก็คือ หลังจากทีคณะพรหมศาสตร์ได้นมัสการพระแท่นศิลาอาสน์แล้วก็ได้กลับไปบรรณศาลาโล่ง ๆ หลังเดิม นั้น เพื่อจะได้อาศัยนอนตามสมควร แต่พระคุณท่านทั้งสองเห็นว่า ถ้าขึ้นให้คณะแสวงบุญพักอยู่ที่ศาลาหลังนี้จะไม่ดีแน่ เพราะต้องอาบลมห่มฟ้ากันตลอดคืนอย่างแน่นอน อันเป็นเรื่องที่ท่านห่วงใยอยู่มาก

พระคุณท่านทั้งสองได้นำเรื่องนี้ไปปรึกษากับท่านสมภารเจ้าอาวาสวัดพระแท่น ซึ่งท่านก็ไม่ยอมให้พักบนกุฏิ ท่านกลับบอกให้พักผ่อนอยู่ที่ศาลาตามเดิม พระคุณทั้งสองได้สนทนากับเจ้าอาวาสอยู่นานใกล้สนธยา ท่านหลวงพ่อดอนเห็นจะไม่เป็นการแน่แล้ว เพราะท่านสมภารไม่ยอมให้พักบนกุฏิ หลวงพ่อดอนจึงใช้วาทศิลป์ชั้นเชิงนิดหน่อย โดยให้นามบัตรแก่เจ้าอาวาสวัดพระแท่นไว้เป็นที่ระลึก

ท่านผู้อ่านที่รัก คราวนี้ได้ผลเกินความคาดหมาย คือพอเจ้าอาวาสวัดพระแท่นอ่านนามบัตรของหลวงพ่อดอนเสร็จแล้ว ท่านก็รู้สึกจ้อจัดการต้อนรับทันที และสอบถามหลวงพ่อดอนว่า ญาติโยมที่มาด้วยกันทั้งหมดมีกี่คน หลวงพ่อดอนก็แจ้งให้ทราบว่ามีหลายคน เมื่อท่านสมภารได้ยินเช่นนั้นก็ให้เรียกบรรดาญาติโยมทุกคนให้ขึ้นไปพักผ่อนอยู่บนกุฏิของท่านให้หมด และให้การต้อนรับปฏิบัติสนธยาเป็นอย่างดีพร้อมกับจัดหมอน ผ้าห่มให้คนละผืนสองผืน ซึ่งพระคุณของพระคุณทั้งสองในครั้งนี้ คณะพรหมศาสตร์ จะขอจดจำและนึกถึงอยู่เสมอไม่มีวันลืมตราบเท่าทุกวันนี้ มิฉะนั้นแล้วคณะพรหมศาสตร์ คงจะต้องนอนหนาวสั่นสะท้านกันตลอดคืนเป็นแน่ เพราะขนาดที่นอนอยู่ในกุฏิของท่านสมภารยังอดสั่นสท้านไม่หยุดหย่อนจนกว่าจะรุ่งสว่าง

๐๕.๕๐ แห่งวันใหม่ (๑๕ ม.ค. ๕๕) คณะพรหมศาสตร์ทุกคนก็ออกเดินทางกลับสู่สถานีรถไฟไปอุดรดิตถ์โดยรถยนต์โดยสารคันเดิมซึ่งนางลินได้สั่งให้คนขับมารับในตอนเช้าวันนี้

ในตอนเช้าตรู่ ๐๗.๐๐ น. พวกเราทั้งหมดก็ได้ไปขึ้นรถไฟเดินทางมุ่งหน้าสู่จังหวัดพิษณุโลกและได้พักค้างคืนที่บ้านพักรถไฟอีกคืนหนึ่ง

รุ่งขึ้น (๒๐ ม.ค.๕๕) คณะพรหมศาสตร์จึงได้ขึ้นรถไฟไปสายพิษณุโลก-กรุงเทพฯ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า คณะพรหมศาสตร์จะกลับกรุงเทพฯ เลยทีเดียว หากได้แวะลงเสียที่สถานีรถไฟพลพบุรี เพื่อไปเที่ยวและนมัสการพระพุทธรูปที่เขาวงพระจันทร์ ซึ่งอยู่ตำบลห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง

คณะพรหมศาสตร์ ได้มาถึงสถานีรถไฟพลพบุรีเป็นเวลาใกล้เที่ยง บรรยากาศกำลังร้อนระอุไปทั่วทุกหนทุกแห่ง และกว่าคณะพรหมศาสตร์จะเลือกหารถประจำทางต่อไปสู่เขาวงพระจันทร์ได้ก็เป็นเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น.เศษ รถยนต์ประจำทางวิ่งสี่นเวลาประมาณ ๑ ชั่วโมงเศษ ก็บรรลุถึงเขตลานวัดเขาวงพระจันทร์ ภาพปูชนียสถานที่จะแลเห็นได้ก่อนอื่น ณ ที่สถานที่นี่ คือ ศาลท่านเจ้าพ่อขุนด่าน ซึ่งตั้งตระหง่านอยู่

ตรงหน้า หลังจากนำรถเข้าสู่ลานวัดเขาวงพระจันทร์ หาที่จอดรถเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หลวงพ่อวัดคอนจิงได้เลือกเอาศาลาใหญ่หลังหนึ่ง ซึ่งสร้างขึ้นอยู่ใกล้ ๆ เขิงเขา ซึ่งท่านเห็นว่าปลอดภัยดีต่อการพักผ่อนหลับนอน ท่านจึงได้พาคณะแสงบุญเข้าพักอาศัยในศาลาหลังนี้ชั่วคราว

ผู้เขียนใคร่ขอเล่าถึงเรื่องเขาวงพระจันทร์เพื่อระดับความรู้ท่านผู้อ่านบ้างเล็กน้อย ปุชนิยสถานที่สำคัญสถานที่นี้ได้แก่ รอยพระพุทธรบาท และรูปพระปฏิมากรต่าง ๆ บนยอดเขา มีทางที่ขึ้นสู่ยอดเขาทำเป็นบันไดคอนกรีตมีประมาณ ๓, ๗๐๐ ขั้น ภายในอาณาเขตของเขาลูกนี้ นอกจากจะมีรอยพระพุทธรบาทแล้ว ยังมีถ้ำและวัดอีกด้วย ภายในระยะ ๓ ปี มีงานนมัสการพระพุทธรบาทบนยอดเขาวงพระจันทร์ ๑ ครั้ง คือ กลางเดือน ๑

๐๒.๐๐ น. เศษ คืนนั้น อันเข้าเขตปัจฉิมยาม ในขณะที่ชาวคณะพรหมศาสตร์ทุกคนกำลังนอนหลับสนิท ท่านหลวงพ่อวัดคอนจิงได้ปลุกผู้ที่นอนอยู่ใกล้ ๆ กันท่านประมาณ ๒-๓ คน ให้ลุกขึ้นดูระหว่างกึ่งกลางของลูกเขา ที่ปกคลุมมืดมนไปด้วยกอไม้ไผ่ป่า และไม้รวกยากที่จะมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ด้วยสายตาเปล่าได้ แต่ในระดับของครึ่งลูกเขา ท่ามกลางแห่งความมืดสนิทนั่นเอง ได้มองเห็นแสงไฟเป็นดวง ๆ จับกลุ่มเป็นหมู่ ๆ ผ่านไปเหนือยอดไม้เป็นระยะ ๆ ดูเป็นทิวแถบวูบวาบอัศจรรย์ยิ่งนัก ด้วยความสงสัย ชาวคณะพรหมศาสตร์จึงได้สอบถามท่านหลวงพ่อวัดคอนจิง ที่เป็นดวง ๆ และเป็นหมู่ ๆ เหมือนแสงไฟประจุเพลิงนั่นคืออะไรกันแน่ ท่านหลวงพ่อวัดคอนจิงได้ออกความเห็นและชี้แจงถึงเหตุที่มาว่า “ที่เห็นเป็นดวง ๆ และเป็นหมู่ ๆ เหมือนแสงไฟประจุเพลิงนั่น เขาเรียกว่า “สังฆวานร” มีรูปร่างคล้ายลิงใส่เสื้อแดง นุ่งกางเกงแดง สองมือถือคบเพลิง เห็นไปมาอยู่เหนือยอดไม้มีหน้าที่รักษาด่านระหว่างครึ่งลูกเขา” คณะพรหมศาสตร์ทุกคนได้เฝ้าดูความอัศจรรย์เคลื่อนไหวของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่พอสมควร จึงเข้าหลับนอนต่อไป

อีกเรื่องหนึ่งอันเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ใคร่ขอนำมาเล่า ณ ที่นี้เพื่อท่านผู้อ่านจะได้พิจารณาว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น จะมีความจริงเพียงไร เรื่องที่จะเล่าต่อไปนี้เป็นเรื่องที่คุณเฉลิม ชุมฉัตรตัน ผู้หนึ่งในคณะพรหมศาสตร์ที่ได้เดินทางร่วมไปในครั้งนั้น ได้ประสบมากับตัวเอง เป็นผู้เล่าว่า

การพักผ่อนหลับนอนได้ผ่านพ้นไปเข้าสู่รุ่งอรุณ ทุกคนต้องตื่นลุกขึ้นจากที่นอนอันแสนผาสุก เตรียมตัวพร้อมที่จะขึ้นสู่ยอดเขาวงพระจันทร์ ในยามเช้าตรู่ของวันใหม่นี้ เมื่อพระคุณท่านทั้งสองและบรรดาชาวคณะแสงบุญได้เตรียมตัวพร้อมเรียบร้อยแล้ว การเดินทางขึ้นสู่ยอดเขาวงพระจันทร์ก็เริ่มขึ้น เมื่อเดินขึ้นไปประมาณครึ่งของลูกเขา นายบุญธรรม พงษ์รัตน์ ได้กล่าวขึ้นเป็นประโยคแรกกับท่านหลวงพ่อดัดคอนว่า

“หลวงพ่อกับ ทำไมถึงจะได้มะขามป้อมกินแก้คอแห้งสักหน่อย”

ระหว่างทางขึ้นเขานี้ ทุกคนคอแห้งไปตาม ๆ กัน เพราะความเหน็ดเหนื่อยอ่อนปะปนกับความร้อนระคนกันไป การแก้ความกระหายน้ำดูเหมือนเป็นสิ่งสำคัญในขณะนั้น ท่านหลวงพ่อดัดคอนกับท่านอาจารย์กำไล ได้ฟังนายบุญธรรม พงษ์รัตน์ เอ่ยถามขึ้นเช่นนั้น พระคุณทั้งสองก็หัวเราะ หลวงพ่อดัดคอนก็พูดขึ้นเป็นเชิงกล่อมใจขึ้นว่า

“รอสักประเดี๋ยว เดี่ยวเขาก็เอามาให้เอง”

คำพูดของท่านหลวงพ่อดัดคอน ก่อให้เกิดความงงใจแก่คณะแสงบุญไปตาม ๆ กัน และพากันสงสัยว่า “หลวงพ่อดัดคอนท่านพูดเล่นหรือพูดจริงกันแน่” เพราะทุกคนมองดู ตั้งแต่เชิงเขาที่ขึ้นผ่านมาไม่มีทางจะมีมะขามป้อมแม้แต่สักผลเดียว เพราะเป็นฤดูเดือน ๓ แม้แต่ใบไม้ยังร่วงจนโกร๋นบางต้น แต่ยังมีต้นที่ชาวคณะแสงบุญจะหายสงสัยในคำพูดของหลวงพ่อดัดคอน

ณ เบื้องหน้าจากที่สูง ร่ม ๆ หนึ่งกำลังเดินสวนทางลงมา เสียงร้องดังมาแต่ไกล

“มะขามป้อมคะ แจกมะขามป้อม”

เสียงนั้นดังใกล้เข้ามาทุกที ร่มที่เห็นในระยะไกลก็ปรากฏชัดขึ้นในสายตา เป็นร่างของหญิงวัยกลางคน ตัดผมทรงดอกกระพุ่ม นุ่งผ้าถุงดำแบบพื้นเมืองอย่างชาวไร่หรือชาวป่านั่นเอง ค่อย ๆ เดินสวนลงมา ผ่านหน้านายเฉลิม ชุมฉัตรรัตน์ (ผู้เล่าเรื่องนี้) ไป และหยุดลงนั่งยกมือไหว้พระคุณท่านทั้งสอง นำเอามะขามป้อมเท่าที่มีอยู่ถวายจนหมด หลวงพ่อดัดคอนได้เอาผ้าที่ติดตัวไปด้วยรับมะขามป้อม

ทุกคนในคณะแสงบุญต่างมองตากัน อ้าปากค้างจะทักถามก็ไม่มีเสียงผ่านจากลำคอสักคำเดียว เมื่อหญิงวัยกลางคนถวายมะขามป้อมเสร็จ แล้วก็เดินลงบันไดต่อไป ช่วงระยะห่างประมาณ ๓ เมตรเศษ ๆ หญิงวัยกลางคนก็หายวับไปต่อหน้าต่อตา ทั้งที่

แสงแดดออกจ้า ทำเอาทุกคนตกตลิ่ง เพราะหญิงวัยกลางคนนั้นหายเข้าไปที่ข้างกอไม้ ใฝ่ข้างทางเดินนั่นเอง ทุกคนในคณะได้ซักถามหลวงพ่อดีดคอนเป็นการใหญ่ หลวงพ่อดีดคอนได้ชี้แจงว่า หญิงวัยกลางคนที่นำเอามะขามป้อมมาถวายนั้น คือมนุษย์กายทิพย์ เขาเรียกว่า ลับแลชาวเขา

เมื่อพูดถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาวงพระจันทร์นี้มีมายมาย ผู้เขียนไม่อาจสามารถที่จะนำมาเล่าสู่ให้ฟังได้ทั้งหมด ณ ที่นี้ แต่อย่างไรก็ตาม เป็นที่เชื่อกันว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เขาวงพระจันทร์นี้มีไม่น้อยกว่าที่อื่น ที่ได้เคยผ่านกันมามากต่อมากแล้ว แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ว่าเป็นเรื่องของทิพย์กายทั้งสิ้น หรือเรียกว่า ผู้มีกายทิพย์นั่นเอง

การเดินทางขึ้นสู่ยอดเขาวงพระจันทร์สิ้นเวลาหลายชั่วโมงจึงถึงยอดเขา เมื่อหยุดพักผ่อนพอหายอ่อนเพลีย จึงได้พากันแยกย้ายไปนมัสการตามสถานที่ศักดิ์สิทธิ์บนยอดเขานั้น ภัตตาหารเพลสำหรับท่านพระคุณเจ้าทั้งสอง และอาหารมื้อกลางวันของบรรดาชาวคณะในวันนั้น ได้จัดให้มีขึ้นบนยอดเขาวงพระจันทร์นั่นเอง

คณะพรหมศาสตร์ได้ออชมบรรดาสถูปการะทั่งหลาย และพักผ่อนอยู่บนยอดเขาจนกระทั่ง ๑๕.๐๐ น. ผ่านพ้นไป จึงมุ่งหน้าเดินทางลงสู่เชิงเขาเบื้องล่าง

๑๘.๐๐ น.เศษ จึงเข้าสู่ลานวัดเชิงเขา คี้นี้คณะพรหมศาสตร์คงพักหลับนอนอยู่ที่ศาลาหลังใหญ่อีกหนึ่งคืบด้วยความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า และอ่อนเพลียไปตาม ๆ กัน

สู่พระพุทธราย

ฟ้าสาง เสียงไก่ขันก้องไปทั่วบริเวณรอบ ๆ แสงทองเรืองรำไรส่องโลก เป็นสัญลักษณ์แห่งวันใหม่เริ่มแล้ว นั่นคือ เช้าวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๕ หลังจากได้จัดการกับอาหารมื้อเช้าเป็นที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะพรหมศาสตร์จึงได้ขึ้นรถเมล์สองแถว “เขาวงพระจันทร์-พระพุทธราย” มุ่งหน้าสู่ลานพระพุทธรายใหญ่ รถได้เคลื่อนออกจากลานวัดเขาวงพระจันทร์ไม่เกิน ๐๘.๐๐ น. และได้มาถึงลานพระพุทธรายใหญ่ เวลาประมาณ ๑๑.๒๐ น.

เมื่อลงจากรถแล้ว ต่างคนต่างก็ไม่รู้จะไปพักกันที่ไหน ได้แต่ยืนปรึกษาหารือกันซ้ายหันขวาเหลียวหน้าเหลียวหลังอยู่ประมาณสักครู่ มีหญิงชายคู่หนึ่ง ซึ่งมารอ

คอยรับอุบาสกที่จะมานมัสการพระพุทธบาท ชักชวนเชิญให้ไปพักที่บ้าน ซึ่งท่านพระคุณทั้งสองและคณะเสวบุญก็ตกลงไปพักที่บ้านตามคำชักชวน

หลังจากที่ได้อาบน้ำชำระกายเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และได้สนทนากับเจ้าของบ้านในบ่ายวันนั้น จึงได้ทราบว่าบ้านที่พัคนั้น คือ บ้านขุนโจลน ซึ่งอยู่ ณ ที่นั้นมาเป็นเวลานาน นับแต่สมัยพระพุทธบาทยังไม่เจริญ การพักผ่อนของคณะพรหมศาสตร์ที่บ้านนี้ ได้รับความสะดวกสบายทุกประการ ซึ่งคณะพรหมศาสตร์ต้องขอขอบคุณเป็นอย่างมากไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เช้าของวันรุ่งขึ้น หลังจากที่พระคุณท่านทั้งสองได้ฉันภัตตาหารที่จัดถวายเสร็จสิ้นแล้ว คณะเสวบุญจึงได้ว่าจ้างเจ้าของบ้านที่พัคนั้น เพื่อไปนมัสการพระพุทธฉายกันก่อน แล้วจึงย้ายไปค้ำหารอยพระพุทธบาทใหม่

การไปนมัสการพระพุทธฉายในคราวนี้ มีเรื่องแปลกแต่จริงที่จะขอนำมาเล่า ณ ที่นี้คือ ในขณะที่คุณเฉลิม ชุมณีรัตน์ ลงจากรถแล้วเดินมายืนอยู่ตรงกลางสนาม มองขึ้นไปตรงบันไดทางขึ้นทางด้านขวาของพระพุทธบาท จะมองเห็นเป็นรูปฤษีนั่งอยู่ตระหง่านบนเชิงผาสูง คุณเฉลิมจึงได้เรียกใครต่อใครในคณะเสวบุญให้มาดู และร่ำบอกกันต่อ ๆ ไปว่าพระฤษีท่านมาคอยรับอยู่ที่เชิงผาสูงมาก ๆ คนมองขึ้นไปก็เห็นจริงอย่างเดียวกัน คุณเฉลิมจึงได้มุ่งหน้าเดินนำหน้าขึ้นบันไดไปก่อนและคณะจึงได้ตามกันเป็นระยะ ๆ ไป

แต่มันอัศจรรย์จริง เมื่อคณะเสวบุญได้ขึ้นไปถึงข้างบน รูปที่เห็นเป็นฤษีแต่แรกนั้นก็กลับกลายเป็นหลวงพ่อรูปปั้นด้วยหินปูน นั่งแบบปางสะดุ้งมาร ไม่ยกใช้ฤษี ท่านหลวงพ่อดีดคอนได้กราบบอกให้บรรดาชาวคณะให้ทราบว่า หลวงพ่อรูปปั้นด้วยหินปูนองค์นี้ รูปภายในเป็นฤษี ชื่อ “ไอซิก” หลังจากปิดทองหลวงพ่อรูปปั้นองค์นั้นเสร็จแล้ว คณะพรหมศาสตร์เลยเข้าสู่หน้าพระพุทธฉายปิดทองนมัสการ

ตะวันเคลื่อนค้อยต่ำลับทิวหมู่แมกไม้เบื้องหน้าอันไกลโพ้น พระคุณท่านทั้งสองกับคณะเสวบุญได้นมัสการพระพุทธฉาย กลับมาสู่ลานพระพุทธบาทใหญ่ โดยรถยนต์ที่ว่าจ้างมาจากเจ้าของบ้านขุนโจลน โดยย้อนกลับผ่านจังหวัดสระบุรี มุ่งหน้าเข้าสู่ลานพระพุทธบาท เพื่อกลับบ้านพักของอุบาสกที่บ้านขุนโจลน

ก่อนที่ผู้เขียนจะได้นำท่านผู้อ่านไปสู่เรื่องราวแห่งการค้นรอยพระพุทธบาทใหญ่ที่เขาเถียวในครั้งนี้ ผู้เขียนก็ใคร่ที่จะขอเล่าถึงสาเหตุแห่งการพบรอยพระพุทธบาทใหม่

นี้สักเล็กน้อย เพราะบางทีอาจมีท่านผู้อ่านบางคนสงสัยได้ว่า ทำไมคณะพรหมศาสตร์ จึงได้ทราบว่า มีรอยพระพุทธรูปที่ใหม่อยู่ที่เขาเลี้ยวนี้

ทั้งนี้เนื่องจากในปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ สามเณรกำไลได้เดินทางจากกรุงเทพฯ พร้อมกับคุณหลวงอาทร (ซึ่งบัดนี้ได้ถึงแก่กรรมแล้ว) มาสู่ยังเขาเลี้ยว เพื่อแสวงหา สมุนไพรมานำมาปรุงยา ซึ่งไม่มีจำหน่ายตามร้านขายยาเครื่องยาในกรุงเทพฯ ที่หลังถ้ำสิงห์โต และได้มาพบรอยพระพุทธรูปนี้โดยบังเอิญ ซึ่งในชั้นแรก ท่านก็ยังไม่มีความสงสัยอยู่เหมือนกันว่า จะใช่รอยพระพุทธรูปหรือไม่ และเมื่อสามเณรกำไลได้ สมุนไพรมานำมาปรุงยาแล้ว ท่านก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ แต่มิได้เล่าเรื่องที่ได้พบเห็น มาให้ใครฟังเลย และได้ละทิ้งเหตุการณ์ให้ผ่านพ้นไปเป็นเวลานาน จนสถานที่นั้นก็ จำไม่ได้แน่นอนคลาดเคลื่อนไป

ต่อมาภายหลัง หลังจากที่ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุกำไลแล้ว และได้เดินทาง เพื่อไปนมัสการสถานที่ควรสักการะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น การค้นหารอยพระพุทธรูปใหม่จึงได้เริ่มต้นขึ้นอีกวาระหนึ่ง

ค้นหารอยพระพุทธรูป

ปีพุทธศักราช ๒๔๘๕ รุ่งอรุณแห่งเช้าวันที่ ๒๖ เดือนมกราคม หลังจากที่ได้อุปสมบทแล้วเสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะพรหมศาสตร์ก็ได้เตรียมตัวที่จะออกเดินทางค้นหารอยพระพุทธรูปต่อไป

เวลา ๐๘.๐๐ น. เศษ ๆ คณะแสวงบุญก็ได้เริ่มเดินทางออกจากบ้านขุนโกลน เดินทางผ่านลานพระพุทธรูปใหญ่ เลี้ยวออกทางข้างโรงเจใหม่ท้ายลานพิบูล เดินทางไปตามทางรถไฟเก่าของกรมการรถไฟที่เลิกใช้แล้ว และถูกละทิ้งจนกลายเป็นทางเดินเท้าของชาวบ้านแถวนั้น คณะแสวงบุญพร้อมด้วยพระคุณท่านทั้งสอง ได้พากันเดินห่างจากพระพุทธรูปใหญ่ประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ จึงพบภูเขาสูงหนึ่งซึ่งไม่ใหญ่โตอะไรนัก เป็นภูเขาขนาดเล็ก ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของศาลาท่านเจ้าพ่อเขาคอก ห่างประมาณครึ่งกิโลเมตร ท่านอาจารย์กำไลจึงหันมาบอกกับคณะแสวงบุญว่าเห็นจะเป็นเขาลูกนี้ ท่านก็ยังไม่รับรองเพราะความทรงจำได้เลือนไปแล้ว กอรปทั้งเป็นเวลานาน ๖ กว่าปีมาแล้ว ที่ท่านได้พบและสงสัยอยู่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปใหม่ คณะแสวงบุญจึงพร้อม

ใจตกลงกันว่าจะทดลองขึ้นไปคันดู จึงมุ่งหน้าไปสู่เขาภูนั้น ซึ่งบรรดาชาวคณะแสดวงบุญทั้งหมดต่างก็ไม่มีผู้ใดได้รู้จักชื่อของภูเขานั้นมาก่อนเลย ลักษณะของเขานี้ไม่สูงนัก มีกอไผ่ขึ้นเบียดเสียดมากมาย แต่พอเหมาะกะหน้าแล้วร้อนจัด ใบบไม้ร่วง จึงไม่ค่อยสู้จะมีใบบากเท่าไรนัก ไผ่บางลำคูล้ายไม้รวก เพราะไม่มีใบติดเลย สลัดใบไปตามฤดูกาล คณะแสดวงบุญจึงได้เดินเลาะถัดป่าไม้และต้นไม้ พื้นป่าธรรมชาติที่ขึ้นอยู่สลับซับซ้อนกัน มุ่งขึ้นไปบนยอดเขา การเดินทางเป็นไปด้วยความลำบากยิ่งนัก เต็มไปด้วยขวากหนามบ้าง เถาวัลย์บ้าง กีดขวางทางที่ไปทั่วทุกหนทุกแห่ง

ด้วยความศรัทธาอันแก่กล้าและความมานะของแต่ละบุคคลในคณะแสดวงบุญต่างได้พากันไต่เขาภูนี้และค้ำหอรอยพระพุทธรบาทโดยละเอียด อย่างไม่มีผู้ใดที่ถอย

ท่ามกลางแสงแดดอันแก่กล้าที่สาดแสงส่องไปทั่วพื้นธรณี ร้อนระอุเหนือโถรมทั่วร่างกายของแต่ละบุคคล แต่ก็ไม่มีผู้ใดประกาศบ่นแม้แต่น้อย ต่างมุ่งหน้าค้นหาด้วยความกระหายอยากใคร่พบเป็นอย่างยิ่ง เมื่อไต่ขึ้นไปถึงครึ่งของภูเขา ท่านอาจารย์กำไลจึงมีความเห็นให้แยกทางกันไปคนละทางและท่านได้ชี้แจงว่า

ถ้าหลวงพ่อดีคอนจะตามขึ้นไปด้วยนั้นรู้สึกว่าจะลำบากมาก จึงได้ลัดอ้อมภูเขาให้ไปค้อยอยู่ทางด้านหลังเขาพร้อมกับคณะแสดวงบุญ ที่แบ่งแยกกันออกเป็น ๒ พวก ส่วนท่านอาจารย์กำไล ซึ่งท่านเป็นผู้นำค้ำหอรอยพระพุทธรบาทนั้น โดยมีนายเฉลิม นายวิทย์ นายบุญธรรม นายสงวน เป็นผู้ติดตามค้นหา ได้มุ่งหน้าขึ้นไปสู่ยอดเขา

เมื่อถึงยอดเขา จึงเที่ยวค้นหาตามไหล่เขาบ้าง ตามที่ราบบนยอดเขาบ้าง จนทั่วก็ไม่พบร่องรอยอะไร จึงพากันลงสู่เชิงเขาภูนั้น

ขณะที่กำลังเดินลงอยู่นั้นก็ได้ยินเสียงของคณะแสดวงบุญที่แยกไปค้อยอยู่เบื้องล่างที่ทางด้านหลังเขา พร้อมด้วยหลวงพ่อดีคอน ตามที่ได้กำหนดนัดหมายกันไว้กู่เรียกหาขึ้น คณะทั้งสี่จึงรีบแล้วร้องบอกไปว่าอยู่ทางนี้กำลังเดินลงจากยอดเขา แต่ทุกคนที่อยู่ข้างล่างเขานั้นกลับได้ยินเสียงบอกให้ขึ้นไปบนยอดเขา จึงได้พากันเดินขึ้นไปสู่ยอดเขาพร้อมด้วยหลวงพ่อดีคอน ไม่มีใครเหลืออยู่ข้างล่างเลย และได้ขานกู่รับอยู่ข้างบนครั้งลูกเขา ท่านอาจารย์กำไลกับคณะอีกสี่คนจึงกู่ร้องเรียกให้กลับลงมาสู่พื้นดินเชิงเขาที่รอค้อยอยู่เบื้องล่าง

เมื่อทุกคนลงมารวมกันพร้อมแล้ว จึงนึกถึงเวลาที่ได้ผ่านไป ยกนาฬิกาข้อมือขึ้นดู เวลาใกล้ ๑๑.๐๐ น. ทุกคนจึงได้เลือกสถานที่ ได้โคนไฟใกล้เชิงเขานั้น พอจะอาศัยร่มเงากันแดดได้บ้าง คณะแสวงบุญจึงได้จัดภัตตาหารนำออกถวายหลวงพ่อดอน และท่านอาจารย์กำไล อาหารมื้อนี้มีข้าวหุงธรรมดาดีไปถวายพระคุณท่านทั้งสองเพียงเล็กน้อยกับข้าวหลาม มีไข่ต้มเป็นปริโยสารโดยที่สุด และสิ่งอื่น ๆ สิ่งละอันพันละน้อยตามสมควรเท่าที่มีอยู่ เมื่อเสร็จจากการดูแลถวายภัตตาหารเพลพระคุณท่านทั้งสองได้เสร็จสิ้นลงแล้ว ทุกคนจึงหันมาจัดการกับอาหาร โดยช่วยตนเองสุดแล้วแต่ใครจะถนัดรับประทานอะไรตามใจชอบ

ขณะที่นั่งรับประทานอาหารอยู่นั้น มีนายพรานป่าล่าสัตว์สองนายเดินเข้ามาหาเมื่อถือปืนคาบศิลาคนละหนึ่งกระบอก ท่านอาจารย์กำไลจึงได้สอบถามหาถ้าสิ่งไหน แต่นายพรานป่าทั้งสองคนตอบไม่ได้ใจความ จึงหาหลักฐานแน่นอนอะไรไม่ได้ การพักผ่อนอยู่เชิงเขาภูนี้ เวลาได้ล่วงเลยผ่านไปชั่วโมงเศษ จึงได้ชวนกันออกเดินทางมุ่งตรงไปสู่ศาลเจ้าพ่อเขาดก ด้วยความผัดหวังเป็นครั้งแรก แต่ทั้ง ๆ ที่ได้รับความผัดหวังทุก ๆ คนก็ยังเดินยิ้มหัวเราะด้วยความสนุกต่อการบุกป่าดงพงทึบ ซึ่งทุกคนไม่สันทัดใจจัดในการบุกไพรมาก่อนเลย

เมื่อถึงศาลท่านพ่อเขาดก คณะพรหมศาสตร์จึงยึดเอาศาลาหลังเล็ก ซึ่งปลูกไว้สำหรับให้คนที่มากราบไหว้บูชาท่านเจ้าพ่อเขาดก เป็นที่พักผ่อนกันแดดชั่วระยะเวลาหนึ่ง ท่านอาจารย์กำไลจึงได้ออกความเห็นขอร้องให้หลวงพ่อดอน และคณะแสวงบุญคอยกันอยู่ที่ศาลท่านเจ้าพ่อเขาดก ส่วนตัวท่านชี้แจงว่าจะออกเดินทางไปค้นหาหอยพระพุทธรูปใหม่ให้พบเสียก่อน

เมื่อค้นพบแล้วจะมาตามหรือให้อาณัติสัญญาณคอยด้วยการสละจีวรเป็นธง ขึ้นไปผูกไว้บนยอดไม้ให้เห็นชัดและเป็นเครื่องหมาย บอกถึงการได้ค้นพบแล้วโดยแน่นอน

เมื่อได้ตกลงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ท่านอาจารย์กำไลกับนายเฉลิม พร้อมด้วยนายวิทย์และนายสงวนได้ออกเดินทางมุ่งตรงไปสู่เชิงเขาภูนั้นตามที่ชาวบ้านบอกว่ที่นั่นคือ ถ้ำสิงห์โต

ท่านสามเณรได้นำเดินอ้อมเขาลัดเลาะขึ้นมาถึงเชิงเขาหาทางที่ขึ้นไปสู่ถ้ำสิงห์โต โดยแยกออกจากทางเกวียนที่ได้ทิ้งรอยไว้ เวลาผ่านไปครู่ใหญ่ก็เข้าสู่เชิงเขาและอ้อมลูก

เขาลงมาทางทิศใต้มุ่งหน้าขึ้นสู่ทางขึ้นไปสู่ทางทิศตะวันออก ไต่ขึ้นสู่เขาเดินลัดเลาะเพื่อ
 หางขึ้นไปสู่ถ้ำสิงห์โต แต่ก็ยังหาไม่พบร่องรอยอะไรจะเป็นทางขึ้นได้ จึงพากันบุกป่าไม่
 ลวก ขวากหนามและเถาวัลย์ สามเณรก็พยายามเอามือที่ถือมาตัดถางสิ่งทีกีดขวางทางขึ้น
 ตลอดทาง

เดินลัดเลาะกันอยู่ครู่ใหญ่ สามเณรจึงพูดขึ้นว่า “ผมมาหาเครื่องยาทุกวัน ทางขึ้น
 ถ้ำสิงห์โตก็จำได้แม่นย่ำดี แต่ทำไมวันนี้จึงหาทางขึ้นไม่ได้” ทำเอาทั้งอาจารย์กำไลและ
 คณะทั้งสี่รู้สึกอ่อนเพลียไปตาม ๆ กัน แต่ก็ยังไม่ยอมท้อถอยแต่อย่างใด พยายามปีนป่ายขึ้น
 ไปตามแ่งหินเท่าที่จะขึ้นได้ ทุกซอกทุกมุมด้วยความพยายาม ถึงแม้จะลำบากยากเข็ญสัก
 เพียงใด ก็มานะอดทนจนถึงที่สุด

ท่านอาจารย์กำไล นึกถึงเหตุการณ์อันน่าแปลกประหลาดที่ท่านสามเณรกล่าว
 เช่นนั้น จึงสำนึกขึ้นมาได้ว่าท่านไม่ได้ขอเปิดทางต่อท่านเทพยดา ปู่เจ้าขุนเขา ซึ่งท่าน
 เป็นผู้ดูแล ให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ที่สถานภูเขาลูกนี้เป็นการขออนุญาตเสียบารมีที่ได้
 บำเพ็ญกรณียกิจมาตราบเท่าทุกวันนี่ของแต่ละบุคคล ครั้นแล้วทุกคนจึงได้เจริญธรรม
 สาราขยมนต์องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระพุทธรุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ แล้วจึง
 สාරวมจิตเป็นสมาธิมุ่งหน้าเดินเลาะลัดหาทางขึ้นสู่ถ้ำสิงห์โตต่อไป

คณะทั้งหมดเดินค้นหาทางขึ้นอยู่ประมาณ ๔๐ นาทีเห็นจะได้ จึงพบทางเดินเล็ก
 คล้ายกับเป็นทางที่ชาวบ้านพื้นเมืองแถบนั้นขึ้นลงหาหน่อไม้ และตัดไม้เพื่อประกอบ
 เป็นอาชีพ จึงได้พากันเลาะลัดและต่ายขึ้นไปตามทางนั้นดูเป็นที่สูงและเป็นหน้าผาชัน
 บางครั้งก็เป็นที่ราบปกคลุมไปด้วยพันธุ์ไม้ป่านานาชนิด

เมื่อสามเณรนำทางขึ้นไปใกล้จะถึงยอดเขา ก็ได้พบเห็นเป็นที่ราบ และพบหลุม
 เล็กๆ มีลักษณะคล้ายรอยเท้าของสัตว์ขนาดใหญ่ มีน้ำขังอยู่ และมีใบไม้ร่วงหล่นลงไป
 ในบ่อน้ำนั้น ความกว้างประมาณ ๑ เมตรเศษ มีแมลงผึ้งคลุกเคล้าไต่ตอมอยู่ตลอดเวลา
 ภายในน้ำมีแต่ตัวไรทั้งสิ้น สามเณรจึงได้นำคณะพาเดินไปประมาณ ๑๒ เมตรเศษ จึงได้
 พบปากถ้ำสิงห์โต คราวนั้นได้ผลแน่ ที่ปากถ้ำกว้างใหญ่ ชะ โงกกลงไปดูภายในถ้ำ มี
 บันใดไม้เก่า ๆ พิงทอดไปสู่เบื้องล่าง ภายในถ้ำมองดูด้านบนของหินที่ปกคลุมอยู่เป็น
 หน้าผาสูงชันตระหง่าน ชาวคณะทั้งหมดจึงได้หยุดพักผ่อนกันอยู่เวลาประมาณ ๑๐ นาที

เมื่อพักผ่อนตามสมควรแล้ว ท่านอาจารย์กำไลและสามเณร พร้อมด้วยคณะ
 ติดตามทั้ง ๔ คน จึงได้ออกเดินสำรวจค้นหาหารอยพระพุทธรูปบาทใหม่กันเป็นการใหญ่ มุ่ง

ตรงไปทางด้านตะวันออกอันเป็นที่ราบ แต่ก็ยังไม่พบรอยอะไร ที่ราบแห่งนี้ปรากฏชื่อภายหลังโดยชาวบ้านป่าเขาเรียกว่า “ทางไปสู่ลานมะเกลือ” อันเป็นที่ราบกว้างขวาง อยู่สักหน่อย รอบ ๆ บริเวณยอดเขานี้ เต็มไปด้วยกอไม้ลวกและต้นสมุนไพรรานาชนิด มากมายกลาดเกลื่อน

การค้นรอยพระพุทธรูปใหม่นี้ เนื่องจากอาจารย์กำไลได้ลี้มเลือนไป จำสถานที่ไม่ได้แน่นอน จึงจำเป็นอยู่เองที่ต้องเสียเวลาค้นกันอยู่นาน เมื่อค้นทางด้านทิศตะวันออกไม่พบแน่แล้ว จึงได้เดินกันไปทั่วก็ยังไม่พบ เวลาได้ผ่านไป ดวงอาทิตย์คล้อยต่ำลงมาก ท่านอาจารย์กำไลนำคณะเดินค้นหาต่อไปอย่างไม่ยอมลดละ พร้อมกับประกาศว่า ถ้าค้นรอยพระพุทธรูปใหม่ไม่พบจะไม่ยอมกลับ เป็นการตั้งสัจจะของอาจารย์กำไลไว้อย่างหนักแน่น โดยไม่ยอมทอดยออย่างใดและท่านอาจารย์กำไลได้กล่าวกับคณะทั้งสามคนว่า ถ้าไม่พบให้คุณเฉลิมและคณะทั้งหมดกลับไปก่อน ส่วนตัวท่านจะอยู่ที่เขานี้เพื่อค้นหารอยพระพุทธรูปต่อไป

เมื่อท่านอาจารย์กำไลกล่าวเสร็จ จึงได้หันมาบอกกับคณะทั้งสาม ให้เดินกลับมุ่งหน้าเข้าสู่ด้านหลังของถ้ำสิงห์โต และท่านอาจารย์กำไลได้ทบทวนความทรงจำอีกครั้งตามที่ท่านได้พบเห็นมานั้น ซึ่งท่านก็จำได้เลือน ๆ ว่า ไม่ห่างกับหลังถ้ำสิงห์โตเท่าใดนัก

ทั้งหมดจึงได้พร้อมใจกันเดินมุ่งตรงลัดข้ามก้อนหินที่ตั้งอยู่เรียงรายสลับซับซ้อนคูคุดขวางไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ขณะที่เดินค้นหาอยู่นั้นได้มองเห็นต้นปาริชาติปกคลุมมีดอกชูช่อไสวหอมอบอวลไปทั่วบริเวณ

ชาวคณะทั้งหมดจึงได้ช่วยกันแหวกซุ่มปาริชาติที่ปกคลุม คูคล้ายเหมือนสิงห์หมอบออก และดึงเอากิ่งก้านปาริชาติที่ปกคลุมอยู่นั้นให้หันออกไปเสียทางหนึ่ง และณ ที่นี้เองทุกคนก็ได้พบรอยยาวประมาณ ๒ เมตร กว้างประมาณ ๑ เมตรเศษ ภายในรอยนั้นมีใบไม้ร่วงหล่นอยู่เต็มไปหมด และภายในรอยนั้นมีน้ำขังอยู่เล็กน้อยประมาณ ๒-๓ ชั้นใหญ่ ท่านอาจารย์กำไลพร้อมด้วยคณะทั้งสาม เมื่อมองเห็นเพียงลักษณะเท่านั้นยังไม่แน่ชัด แต่ก็ยังเกิดความปลื้มปิติขึ้นมาในทันทีทันใด ยังความอ่อนเพลียที่มีอยู่หายไปนับพลัน

หลังจากที่ได้ยืนสงบสติอารมณ์กันอยู่ชั่วขณะหนึ่ง และความร้อนระอุจากแสงแดด และไอน้ำระเหยเหือดหมดสิ้นไปแล้ว ท่านอาจารย์กำไล จึงได้เตือนสตินาย

เฉลิมกับนายวิทย์ ให้เก็บกวาดเอาไปไม้ล้างหล่นที่อยู่ภายในลานนั้นออกให้หมด คุณเฉลิมกับนายวิทย์ทั้งสองคนจึงได้ปฏิบัติตามอย่างเร่งรีบ ช่วยกันทำความสะอาดจนหมดสิ้น ตลอดจนผงที่กลายเป็นดิน จึงพบเป็นรูปรอยของเท้าโค เหยียบซ้อนรอยอยู่บนรอยใหม่

ขณะนั้นเป็นเวลา ๑๖.๓๐ น. ท่านอาจารย์กำไลจึงได้ให้นายวิทย์ วงศ์แสงทอง เป็นผู้ลงจากเขาไปตามหลวงพ่อวัดคอน กับคณะที่รอคอยอยู่ที่ศาลท่านเจ้าพ่อเขาดก ส่วนตัวท่านอาจารย์กำไล สามเณร นายเฉลิม และนายสงวน ได้นั่งพักผ่อนเอาแรงรอคอยหลวงพ่อวัดคอนกับคณะจนกว่าจะพากันขึ้นมาถึงรอยพระพุทธรูปใหม่

เวลาได้ผ่านไปประมาณ ๒๐ นาที หลวงพ่อวัดคอน และคณะแสวงบุญทั้งหมดก็ขึ้นมาถึงรอยพระพุทธรูปใหม่ อันปรากฏให้เห็นเด่นชัดว่าเป็นรอยพระพุทธรูปแน่นอน ทุกคนต่างก็ยกมือขึ้นสาธุการ และริบจุดธูปเทียนทอง นำออกสักการะโดยทั่วกัน ลืมความเหนื่อยยากที่ผ่านมาจนหมดสิ้น มีแต่ความปลื้มปีติด้วยความศรัทธาและบุญบารมีของแต่ละบุคคลที่ได้สร้างสมมาด้วยสิ่งละอันพันละน้อย จนได้พบรอยพระพุทธรูปใหม่

หลวงพ่อวัดคอน ท่านได้นั่งพิจารณาสอบดูลักษณะของรอยที่ได้พบเห็นโดยแน่ชัด เวลาผ่านไปประมาณครึ่งใหญ่ ท่านจึงลงความเห็นว่าเป็นรอยพระพุทธรูปข้างซ้ายแน่ไม่ผิด และท่านได้ยืนยันอย่างหนักแน่น ซึ่งในโอกาสนี้ ท่านหลวงพ่อวัดคอน จึงได้เริ่มเล่าเหตุการณ์ที่นายวิทย์ลงไปตามตอกลงจากเขาให้ฟัง

ท่านหลวงพ่อวัดคอนได้เล่าว่า ท่านและคณะแสวงบุญได้นั่งคอย อยู่ศาลาท่านเจ้าพ่อเขาดกจนอ่อนใจ ก็ไม่เห็นมีใครกลับมาส่งข่าว ท่านจึงได้ชวนคณะแสวงบุญออกติดตามมา เพราะเห็นว่าเวลาก็เย็นลงมากแล้ว เมื่อไม่พบก็กลับเอาไว้อคราหน้าจึงมาค้นหากันใหม่ ฉะนั้นจึงได้พากันออกเดินทางมาได้ครึ่งทาง ใกล้จะถึงเขาที่ขึ้นค้นรอยพระพุทธรูปใหม่ ท่านจึงมองเห็นนายวิทย์วิ่งลงมาหาอย่างผิดปกติ

ท่านหลวงพ่อวัดคอนสังเกตเห็นตัวนายวิทย์มีรูปร่างตัวสั้นเตี้ย แขนขาสั้น หน้าตาบอกลักษณะน่ากลัว เป็นรูปของนางสิงห์ ที่เขาแฝงอยู่ในร่างของนายวิทย์ หลวงพ่อวัดคอนท่านจึงรู้ได้ทันทีว่า ได้ค้นพบรอยพระพุทธรูปใหม่แล้ว เขาจึงมารับให้ขึ้นไป

เมื่อขยายวิทย์วิ่งมาถึงหลวงพ่อวัดคอนแล้ว “นางสิงห์” จึงได้ออกจากร่างของนายวิทย์หายไป เพราะเมื่ออยู่บนยอดเขานั้น นายวิทย์ก็กลัวจะขึ้นลงไม่ถูกได้บ่นพึมพำทำนรสิงห์คงจะได้ยินเข้า และนิกิรำคาญใจ จึงได้เข้าสู่ร่างเป็นผู้นำทางให้เสียเอง แต่เขาถูกนี้ชาวบ้านป่าแถบนั้นกลัวนักกลัวหนา ห้ามคณะแสงบุญไม่ให้ขึ้นไปบนยอดเขา และได้แจ้งว่ามีเป็นที่สำนักโจรโพกหัวหมวดเครารุงรังน่ากลัวอยู่เป็นจำนวนมาก ถ้าขึ้นไปอาจจะมียันตราย คณะแสงบุญก็ไม่ยอมฟังคำเกี่ยวกับอันตรายใด ๆ ทั้งสิ้น จิตศรัทธาเลื่อมใสในคำว่า “บุญ” เป็นเหตุใหญ่

ลาแล้วพระบาทใหม่

ดวงอาทิตย์คล้อยต่ำใกล้อัสดงคต สุริยศรีกำลังจะลับยอดไม้ไร่ หมู่วิหคต่างโฉบบินกลับสู่รวงรัง สถานที่นั้นสงบเงียบวิเวก สายลมเย็นพัดพัดเฉื่อยฉิว ยังความชุ่มชื้นให้แก่คณะแสงบุญทุกคน หลังจากการบ้นมัสการรอยพระพุทธรูปใหม่นี้ได้เสร็จสิ้นลงด้วยความพอใจของแต่ละบุคคลแล้ว หลวงพ่อวัดคอน ท่านอาจารย์กำไล และท่านสามเณร จึงได้ชวนคณะแสงบุญทั้งหมดอำลาพระพุทธรูปใหม่ และเทพยดาตลอดผู้รักษาเขาในสถานที่นั้นกลับ เมื่อทุกคนลงมาถึงเชิงเขาแล้วและท่านสามเณรได้แยกทางไปแล้ว หลวงพ่อวัดคอน ท่านอาจารย์กำไล กับคณะแสงบุญจึงได้ออกเดินทางกลับมุ่งหน้าตรงไปยังศาลท่านเจ้าพ่อเขาดกอีกวาระหนึ่ง และได้พักผ่อนเอาแรงอยู่ชั่วครู่จึงได้ลาท่านเจ้าพ่อเขาดก ออกเดินทางกลับตามทางรถไฟเก่าของกรมดารา

ตะวันคล้อยต่ำใกล้จะสิ้นแสงความร้อนระอุได้คลายหายไป อากาศสดชื่นยามสนธยาใกล้เข้ามาแทนที่ หลวงพ่อวัดคอน ท่านอาจารย์กำไล และคณะแสงบุญจึงได้ออกเดินทางต่อไป เดินกันไปคุยกันไปอย่างสนุกสนานและสรรเสริญคุณธรรมไปตาม ๆ กัน จนล่วงเข้าสู่ลานพระพุทธรูปใหญ่เข้าสู่หมู่บ้านพักขุนโจลน เพื่อพักผ่อนหลับนอน คอยเวลากลับคืนสู่กรุงเทพพระมหานคร

จากการพบรอยพระพุทธรูปครั้งแรกนี้ ด้วยจิตสำนึกบางประการทำให้หลวงพ่อวัดคอน ปลงใจเชื่อว่าเป็นรอยพระพุทธรูปขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นแน่ พระมหาเทพ สุภโร แห่งสำนักวัดพระเชตุพน ถึงกับได้ถามหลวงพ่อวัดคอนว่า

“อะไรเป็นเหตุให้หลวงพ่อปลงใจเชื่อเช่นนั้น”

หลวงพ่อบอกว่า

“เมื่อมีคนเขาบอกเล่าแล้วก็อยากเห็น เมื่อเห็นด้วยตาแล้วก็เกิดปีติอึ้งใจ เป็นสุขใจ ประกอบทั้งพิจารณาทุกอย่างถี่ถ้วนแล้ว ปลงใจเชื่อว่าเป็นรอยพระพุทธรูปแท้”

เมื่อท่านพระครูถุณยานวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดคอนได้ปลงใจแน่แล้วว่า รอยพระพุทธรูปที่ท่านได้พบได้เห็นนั้น เป็นรอยพระพุทธรูปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแน่แล้ว ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ หลังจากที่ได้ออกไปให้เวลาผ่านไป ๒ ปี ท่านเจ้าอาวาสวัดคอนได้ส่ง พระภิกษุตุ้ม ฐานทินุ โน ไปเป็นผู้ดูแลควบคุมการถากถางป่า และเริ่มลงมือก่อสร้าง โดยสร้างบันไดขึ้นสู่ยังรอยพระบาท ซึ่งรวมทั้งหมด ๒๗๗ ขั้น และได้สร้างกุฏิขึ้นที่บริเวณหน้าเขา และในปีต่อ ๆ มา โดยได้รับการร่วมมือช่วยเหลือจากท่านผู้มีจิตศรัทธาหลายท่าน

หลวงพ่อบอกว่าท่านก็ได้สร้างศาลาการเปรียญ (ซึ่งในปัจจุบันนี้ใช้เป็นโรงเรียนวัดเขาเขียว) หอสวดมนต์ กุฏิพระ ฯลฯ ซึ่งสิ้นค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างไปแล้วทั้งหมด ประมาณ ๒ ล้านบาทเศษ นอกเหนือไปจากนี้บรรดาพระภิกษุสามเณรที่เป็นลูกศิษย์ของท่านเจ้าอาวาสวัดคอน ก็ได้ให้ความร่วมมือและร่วมแรง ในการสร้างพระพุทธรูปต่าง ๆ ประดิษฐานขึ้นบนยอดเขา อาทิ เช่น พระพุทธรูปปางมารวิชัย พระพุทธรูปปางสมาธิ พระพุทธรูปปางประทานพร ฯลฯ เป็นต้น

แม้ว่าจะได้รับความร่วมมือร่วมใจและร่วมแรง จากบรรดาพี่น้องชาวพุทธที่มีใจศรัทธาอนุโมทนาบริจาคปัจจัยตลอดทั้งบรรดาพระภิกษุสามเณร ผู้เป็นลูกศิษย์ของท่านก็ตาม บรรดาสิ่งก่อสร้างทั้งหลายก็ยังมีที่ยังหาที่จะบรรลุผลสำเร็จเรียบร้อยลงไม่ เพราะยังขาดปัจจัยที่จะดำเนินการก่อสร้างต่อไป ฉะนั้นเพื่อที่จะรักษาไว้ซึ่งปูชนียสถานอันควรแก่การสักการะแห่งนี้ ให้ดำรงอยู่ในบวรพุทธศาสนาสืบต่อไป ขอเชิญชวนบรรดาชาวพุทธทั้งหลายผู้มีจิตศรัทธา ได้บริจาคปัจจัยตามสมควรแก่วิสัยสามารถ สมทบทุนสร้างปูชนียสถานแห่งนี้ให้บรรลุผลสำเร็จลุล่วง เพื่อเป็นอนุสรณ์ศาสนบูชาแด่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไปเทอญ ฯ

เรื่องของ “เจดีย์”

ก่อนที่จะได้ตระเวนย้ายไปบนเขาเลี้ยว เพื่อชมโขดเขาลำเนาไพรในถ้ำต่าง ๆ อันงามวิจิตรตระการตาตามธรรมชาติ แลดูจุดเสมียนหนึ่งมีผู้เสกสรรค์ปั้นแต่งสร้างขึ้นนั้น ผู้เขียนก็ใคร่จะขอนำเอาคำอธิบายของพระมหาเทพ สุภโร แห่งสำนักวัดพระเชตุพน มาให้ทำผู้อ่านทั้งหลายได้ทราบอะไรบ้าง พอเป็นสังเขปเพื่อประดับสติปัญญา ความรู้ของท่านสักเล็กน้อย

เราพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ย่อมเป็นที่ทราบกันดีอยู่โดยทั่วไปแล้วว่า พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งยังทรงพระชนม์อยู่ พระองค์ได้ทรงสร้างความคิดเป็นที่ตรึงใจเอนกประการ ปวงชนมิอาจลืมพระคุณนั้นได้และต่างก็ได้เคารพสักการะ นับถือบูชา พระองค์ด้วยใจอันซาบซึ้งในพระคุณของพระองค์อย่างจริง ๆ ครั้นเมื่อพระองค์นิพพานแล้วก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับสักการะแก่ปวงชนรุ่นหลัง ต่อมาจึงได้คิดสร้างสิ่งแทนพระองค์ขึ้นไว้สำหรับเป็นเครื่องเตือนใจ ระลึกถึงคุณความดีของพระองค์และเป็นที่สักการะ เรียกว่า “เจดีย์”

ครั้งแรกพระราชาในเมืองต่าง ๆ ถึงกับพากันแย่งพระธาตุของพระพุทธเจ้า ต่างก็นำพระธาตุนั้นไปบรรจุในเจดีย์ เรียกว่า “ธาตุเจดีย์”

พวกที่ไม่ได้พระธาตุก็เอาพระอังคาร (ขี้เถ้า) และบริหารเครื่องใช้ของพระองค์ไปบรรจุในเจดีย์ เรียกว่า “ปริโภคเจดีย์”

พวกที่อยู่ไกลออกไปไม่ได้อะไร และชนในชั้นหลังก็เอาพระธรรมคำสั่งสอนของพระองค์บรรจุในเจดีย์ เรียกว่า “ธรรมเจดีย์”

บางพวกก็สร้างพุทธปฏิมาและพระบาท เรียกว่า “อุทเทสิกเจดีย์”

ในบรรดาเครื่องเตือนใจเหล่านั้นพระบาทก็เป็นเครื่องเตือนใจอันสำคัญอย่างหนึ่ง พระบาทนั้นมีมาแต่สมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ จัดเป็นเจดีย์หนึ่งเรียกว่า “ปทเจดีย์” แปลว่า เจดีย์ หรือ รอยเท้า

รอยเท้าที่พระพุทธองค์ทรงอธิฐานแล้วเหยียบไว้ที่ใดที่หนึ่ง (พระโบราณจารย์ว่ามี ๕ แห่ง มีสุวรรณบรรพต เป็นต้น) เพื่อแสดงให้เห็นเป็นที่อัศจรรย์แก่ผู้พบเห็น เช่น แสดงแก่พราหมณ์สองผิวเมีย ท่านกล่าวว่า พระบาทอย่างนี้ย่อมปรากฏอยู่ในที่นั้น ทรงอธิษฐานเพื่อผู้ใดผู้นั้นจึงเห็น และสัตว์จะยำเหยียบฝนจะตกหนักเกิดลมพายุอย่าง

แรง รอยเท้าก็จะปรากฏอยู่อย่างนั้นไม่ลบเลือน ปทเจดีย์ทรงอริยฐานไว้อย่างนี้ เรียกว่า “ปริโภคเจดีย์”

ครั้นต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาล่วงมานานับด้วยพันปี สิ่งสักการะต่าง ๆ หายาก ที่มีอยู่ก็ถูกทำลายโดยฝ่ายปฏิปักษ์ พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสในชั้นหลัง ก็ได้แก้ไขอนุโลมทำพระบาทขึ้นใหม่ เพื่อสักการะบูชาโดยอาศัยตำนานมหาปริสติกษณะ จำหลักศิลาบ้าง ไม้บ้าง หล่อด้วยโลหะบ้าง ขนาดเล็กใหญ่ตามความต้องการ ตามกำลังศรัทธา และทุนทรัพย์ และทำให้มีลวดลายวิจิตรพิสดารตามตำนานเรียกว่า “อุทเทสิกเจดีย์”

ถ้าพูดกันถึงแง่ธรรมตามความนึกคิดของสามัญชนโดยทั่วไป เท้าจืดว่าเป็นของต่ำและหยาบคาย แต่ไหนเราจึงมากราบไหว้กันเล่า? ทั้งนี้ก็เพราะเราบูชาพระคุณอันยิ่งใหญ่ของพระพุทธเจ้า ในฐานะที่พระองค์ยอมเสียดชะทุกอย่างเพื่อชาวโลก เราจึงเรียกเท้าของผู้ทรงพระคุณเช่นนี้ว่า “อัครรรย์” ได้เต็มปาก

การกราบไหว้เท้านั้นถือกันว่าเป็นเครื่องหมายแสดงความเคารพอย่างสูง แม้ภาษาปัจจุบันเราก็ใช้พูดกันเสมอระหว่างผู้น้อยกับผู้ใหญ่ หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือ เช่น การกราบเท้าคุณแม่ กราบเท้าคุณพ่อ ใต้เท้า ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ในพม่ามีประเพณีอย่างหนึ่ง คือ ผู้หญิงสยายผมลงกับพื้น แล้วให้ท่านที่เคารพนับถือเดินบนเส้นผมนั้น

ในประเทศไทยบางแห่งเวลาพระชัศฟ้าบังสุกุล คณะเจ้าภาพนอนคว่ำลงกับพื้น แล้วให้พระเอาเท้าเหยียบบนหัวยื่นชัศฟ้าบังสุกุล

ประเพณีเหล่านี้เป็นของแปลกประหลาดสำหรับคนต่างถิ่น แต่เจ้าของถิ่นถือว่าเป็นการแสดงความเคารพนับถืออย่างสูง ควรรักษาไว้และยังเป็นบุญอีกด้วย

เท้าของพระพุทธเจ้านั้นนับว่าเป็นอัครรรย์เป็นของสูง และประณีตไม่มีใครเหมือน ท่านพรรณนาไว้ ๖ ประการ

๑. ฝ่าเท้าทั้งสองเสมอกัน เวลาเหยียบลงหรือยกขึ้นเสมอกัน
๒. มีจักรกลางฝ่าเท้า ประกอบด้วยรูปมงคล ๓๐๘ ประการ
๓. สันเท้ายาวกว่าสามัญชนและมีสีแดง
๔. นิ้วยาวเรียวยาวเป็นลำดับ
๕. ฝ่าเท้าอ่อนนุ่ม

๖. มีตาข่ายดักคนถักไว้เต็มฝาพระบาท ลักษณะอย่างนี้ถือว่าเป็นลักษณะของมหาบุรุษ คือ พระพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑

การไหว้เท่านั้น ไม่ใช่มีแต่เด็กไหว้ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ไหว้เด็กก็มีไม่ใช่เป็นสิ่งที่แปลกประหลาดสำหรับผู้รู้ และไม่ใช่สิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นเดี๋ยวนี้ มีมาแต่พระพุทธเจ้ายังเป็นพระราชกุมาร

เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติใหม่ ๆ พอภาพเทวิลดาบส (อสิตดาบส) ทราบข่าวจึงมาเยี่ยม พระเจ้าสุทโธทนะจึงอุ้มพระกุมารเพื่อกราบไหว้ท่าน จะได้เป็นสวัสดิมงคล พอพระดาบสเห็นพระกุมารเท่านั้น ก็กราบไหว้ที่พระบาทของพระกุมารด้วยศรัทธาของตนเอง พระเจ้าสุทโธทนะจึงตรัสถามเหตุนี้ ท่านถวายบอกว่าพระราชกุมารมีลักษณะเป็นพระมหาบุรุษ และได้ทำนายไว้เมื่อเป็นเช่นนี้นับประสาอะไรกับพุทธบริษัทจะไหว้พระองค์ไม่ได้ แม้ดาบสเป็นที่เคารพของพ่อกลับไปไหว้ลูก เพียงเห็นลักษณะว่าจะเป็นผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ก็เคารพอย่างสนิทใจ

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ก็เสด็จไปโปรดสัตว์ทุกถ้วนหน้า มีเรื่องแปลก ๆ เกิดขึ้นกับพระองค์เสมอสำหรับผู้รู้ตำราทายลักษณะไม่เห็นพระองค์ เห็นแต่รอยเท้าก็รู้ได้อย่างแจ่มแจ้ง มีเรื่องว่า

ในเมืองโกสัมพีนครมีพราหมณ์สองตัวเมีย ชื่อมาคันทิยามีลูกสาวคนหนึ่งสวยดั่งนางฟ้า หาผู้ชายที่เหมาะสมไม่ได้ วันหนึ่งพราหมณ์สามีออกไปนอกบ้าน พอดีไปพบพระพุทธเจ้าเห็นลักษณะสวยงามเหมาะกับลูกสาวของตน จึงได้กล่าวขึ้นว่า

“ท่านสมณะจงค่อยอยู่ที่นี้ประเดี๋ยว ข้าพเจ้าจะพาลูกสาวมาให้ท่าน ท่านกับลูกสาวของข้าพเจ้าเหมาะสมกันนัก”

เพื่อจะแสดงให้เห็นพราหมณ์นั้นรู้ว่าพระองค์มิใช่สามัญชน จึงทรงอธิษฐานรอยพระบาทนั้นไว้ ณ ที่นั้นแล้วหลีกจากที่นั้นไปไม่ไกลนัก

ฝ่ายพราหมณ์รีบไปบอกภรรยาพาลูกสาวมา ครั้นมาถึงก็ไม่เห็นพระพุทธเจ้า เห็นแต่รอยพระบาท ภรรยานั้นก็เป็นผู้รู้ตำราทายลักษณะ จึงบอกแก่สามีว่า “รอยเท่านั้น มิใช่สามัญชน” โดยแบ่งเป็นประเภทว่า

๑. รตตสฺส หิ อุกกุฏิก ปหิ ภเว

คนมีราคะ รอยเท้ากระโห้ง คือ เว้ากลาง

๒. ทุฏฺฐสฺส โหติ อนุกุฏฺฐิตํ ปหิ

คนมีโทษะ รอยเท้าหนักสั้น

๓. มุพฺพหุตฺต โหตุ สหฺสาณูปีฬิตฺ

คนมีโมหะรอยเท้าปลายจิกกลางลง

๔. วิวญฺจณฺหุตฺต อิทฺมิตฺติสํ ปหิ

รอยเท้าอย่างนี้ เป็นคนไม่มีกิเลส

ต่อมาก็ได้พบพระพุทธเจ้า พระองค์เทศนาโปรดได้บรรลุโสดาปัตติผลทั้งสอง
ตัวเมีย นอกจากจะควงชะตาตายเมื่อ ฯลฯ แล้วจะดูเท้าบ้างก็ได้ แต่ออกจะอุตตริสัก
หน่อยสำหรับปัจจุบัน

พระพุทธเจ้านั้น มีน้ำพระทัยเสมอแก่คนทุกจำพวกแม้กระทั่งคนปองร้าย เช่น
พระเทวทัต และคนที่โปรดมากก็คือ พระราหุล ผู้เป็นราชโอรสของพระองค์ พระองค์
มิได้ลำเอียงเห็นแก่หน้าใคร ๆ เลย ทรงทำลายวรรณะต่าง ๆ ให้คลายทิฐิมานะ และพระ
ธรรมคำสั่งสอนของพระองค์ มุ่งให้คนพ้นทุกข์จริง ๆ ด้วยเหตุนี้เองชนทุกชั้นจึงเคารพ
ในพระคุณของพระองค์อย่างสนิทใจไม่มีอะไรเป็นที่รังเกียจ ซึ่งจะเป็นจากเรื่องต่อไปนี้

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ เมทพูนนิคม แคว้นสักกชนบท พระ
เจ้าปเสนทิโกศลเสด็จไปเพื่อกรณียกิจทางนั้น เลยไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ครั้นถึงแล้วก็ก้ม
พระเศียรเกล้าลงแทบพระบาททั้งคู่ แล้วทรงจุมพิตด้วยพระโอษฐ์นวดเฟ้นด้วยพระ
หัตถ์

พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า “มหาบพิตร เห็นประโยชน์อะไร จึงมาเคารพยำ
เกรงในสรณะเปื่อยเน่าโดยปราศจากความรังเกียจเล่า ?

พระเจ้าปเสนทิโกศลกราบทูลว่า “ด้วยเห็นพระคุณที่มีในพระผู้มีพระภาคเจ้า
หลายประการจึงแน่ใจว่า สมฺมา สมฺพุทฺโธ ภควา พระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ตรัสรู้เอง
โดยชอบจริง สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม ธรรมอันพระองค์กล่าวดีชอบด้วยเหตุแล้ว
สุปฏิปนุโน ภควโต สาวกสงฺโฆ พระสงฆ์ของพระองค์ปฏิบัติชอบแล้ว อาศัยเหตุนี้จึง
เคารพพระองค์อย่างซาบซึ้ง”

ท่านลองหลับตาวาดภาพดูจะเห็นว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งมีอายุเท่ากับ
พระพุทธเจ้า และเป็นทั้งกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ ยอมรับว่า พระพุทธเจ้าดีหมด ดีสำหรับชน
ทั้งปวง ยอมยกให้ทุกอย่าง ถ้าเราจะมองตามเหตุนี้ ไม่มีปัญหาอะไรในการเคารพ
สักการะของเราเลย

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงนิพพาน ยังได้ทรงมอบอมตสมบัติ คือ พระธรรมวินัยอันเป็นคำสั่งสอนของพระองค์ไว้ ณ เบื้องหลัง พระสงฆ์สาวกก็ดำเนินการเผยแพร่สืบมา การเผยแพร่ศาสนาไปถึงไหน ปุชนิยวัตตุดำคัญ ๆ ก็ย่อมปรากฏที่นั่น เฉพาะพระบาทนี้ เป็นปุชนิยวัตตุดุเผยแพร่นี้ ใน พ.ศ. ๑๖๕๘ สมัยพระเจ้าปรีกรมพาทูเป็นศาสนูปถัมภกทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ในลังกาทวีป ในสมัยนั้นพระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก มีพระไทย มอญ พม่า เขมร ไปศึกษากัน ณ ที่นั่น

การที่พระบาทเผยแพร่มายังไทยนั้น ในสมัยสุโขทัย ประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ เพราะพระไทยไปศึกษาในลังกากลับมา ชาวลังกานั้นนิยมการนมัสการพระพุทธบาท และมีภิกษุนักศึกษานี้เอง เป็นผู้นำเรื่องพระบาทมา

ปรากฏว่า ในสมัยสุโขทัย นิยมสร้างอุทเทสิกเจดีย์กันมาก เช่น สร้างพุทธรูป และสร้างพระบาทตามแบบลังกาโดยหล่อบ้าง จำหลักศิลาบ้าง

การค้นคว้าพระบาทแท้ไม่แท้ เกิดขึ้นในรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมครองกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากชาวลังกาบอกกับภิกษุไทยที่ไปศึกษาในเมืองลังกาว่า พระบาทที่เขาอ้างจศิริพันธ์นั้นอยู่ในเมือง ครั้นภิกษุนั้นกลับมาแล้ว ก็เอาความนี้ไปทูลพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าแผ่นดินก็รับสั่งให้ค้นหาทันที แล้วปลงใจว่า “พระพุทธบาทสระบุรี” เป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ยังความสงสัยแก่คนทั่วไปว่า พระพุทธเจ้าเคยเสด็จมาเมืองไทยด้วยหรือ ?

แต่พระบาทแท้ไม่แท้ นั้น ไม่เป็นปัญหาสำหรับนักแสวงบุญ ผู้เคารพนับถือพระองค์อย่างซึ้งใจ พระบาทแท้เรียกว่า “บริโภกเจดีย์” ก็ดี พระบาทใหม่หรือบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่ เรียกว่า “อุทเทสิกเจดีย์” ซึ่งได้กล่าวมาแล้วก็ดี เมื่อมุ่งจุดศูดยอดแล้ว ก็เพื่อแทนองค์พระพุทธเจ้าเช่นเดียวกับพุทธรูป ซึ่งเป็นอุทเทสิกเจดีย์เหมือนกัน

การบูชากราบไหว้พระบาทก็เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงพระพุทธเจ้า เรียกว่า “พุทธานุสสติ” เป็นอารมณ์ของกัมปฏิจ्ञานอย่างหนึ่ง ทำให้เกิดความสังเวชสลัดในสังขาร ตรึกนึกถึงความดีของพระองค์ที่มีแก่เราทุกถ้วนหน้าเป็นคุณข้อพิเศษเป็นเหตุให้เกิดความเลื่อมใสน้อมใจนึกถึงคำสั่งสอน อันเป็นข้อประพฤติแล้วนำมายึดเป็นข้อปฏิบัติ เป็นต้นว่า ประพฤติตนอยู่ในสุจริตธรรม ละชั่วทางกาย วาจา ใจ อัน

เป็นทุจริตทั้งสิ้น รักษาศีลให้ท่านเจริญภาวนา อันเป็นทางนำไปสู่ความดี สิ่งสมบารมีให้ยิ่งขึ้น เป็นปัจจัยให้บรรลุที่สุดแห่งความปรารถนา

อนึ่ง การบูชากราบไหว้พระบาทนั้น จัดเป็นมงคลคือเหตุนำความเจริญมาให้ เพราะพระบาทนั้นท่านถือว่าเป็นลาภอันเป็นมงคล ๑๐๘ ประการ มีอานุภาพป้องกันภัยพิบัตินานาประการ

พระบาทเขาเลี้ยวแห่งนี้นับได้ว่า เป็นปูชนียสถาน สักขณียสถาน และมงคลสถาน ที่ควรแก่การบูชากราบไหว้ และควรรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ และศาสนา ทุกท่านควรจะมีส่วนช่วยทำนุบำรุง

มาคันทิยาแห่งเขาเลี้ยว

อีกเรื่องหนึ่งที่ใครจะขอนามากเล่าไว้ เพื่อเป็นการประดับความรู้ของท่านผู้ที่สนใจในเรื่องนี้ ก็คือ โดยตามความจริงแล้ว เมื่อได้เห็นรอยพระพุทธรูปบาทใหม่ กอรปทั้งห่างจากเขาเลี้ยวไปไม่กี่ไกลเท่าใดนัก มีหมู่บ้านอยู่หมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งชาวบ้านในละแวกนั้นเรียกกันว่า “หมู่บ้านหนองคณทิ” ซึ่งเมื่อหลวงพ่อบุญมาเจ้าอาวาสวัดดอน ได้มาเห็นทิวทัศน์ภูมิธรรมชาติแห่งหมู่บ้านนี้แล้ว ทำให้ท่านหวนนึกไปถึงเรื่อง “พระนางสามาวดี ตอนประวัตินางมาคันทิยา” ในพระธรรมปทัฏฐกถาแปล ซึ่งอาจจะนำไปเปรียบเทียบกันได้เป็นอย่างดี

อันหมู่บ้านหนอง “คณทิ” นี้ ถ้าจะคิดไปก็เสมือนหนึ่งหมู่บ้าน “มาคันทิยา” ในแคว้นกุรุแห่งภารตประเทศในสมัยอดีตกาลอันนับด้วยพันปีล่วงมาแล้ว ซึ่งเป็นที่พำนักของพราหมณ์สองผิวเมีย ผู้ให้กำเนิดธิดาสาวรูปงามประดุจดั่งนางเทพอัปสรในชั้นฟ้ามาจุติ ณ ดินแดนแห่งมวลมนุษย์ อันนามเธอนั้น “มาคันทิยา”

ย่อมเป็นธรรมชาติอยู่นั่นเอง ที่ดอกไม้สวยและมีกลิ่นหอม ย่อมเป็นที่หมายปองแห่งหมู่กมรทั้งหลาย ที่จะลองชิมรสหวานแห่งเกสรฉันทใจ นางมาคันทิยาก็คงนั้น

บรรดาชายไม่ว่าหนุ่มหรือแก่ นับแต่กษัตริย์ พราหมณ์ มหาเศรษฐี ลงมาจนถึงฐานะปานกลาง ต่างก็พยายามที่จะสู่ขอนางมาคันทิยามาเป็นศรีภรรยาแห่งตน แต่ทุกรายก็ได้รับการปฏิเสธจากพราหมณ์ผู้เป็นบิดาว่า “พวกท่านไม่คู่ควรแก่ธิดาของฉัน”

ครั้นอยู่ต่อมาวันหนึ่ง หลังจากที่พระบรมศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง และทรงเห็นอุปนิสัยแห่งอนาคามีผลของมาคันทียาพราหมณ์แล้ว ก็ทรงถือบาตรจีวรเสด็จไปสู่ยัง ณ บ้านของพราหมณ์ผู้นั้นทันที ส่วนพราหมณ์ผู้บิดาของนางมาคันทียา เมื่อเห็นความงามอันเลิศแห่งพระตถาคตแล้ว ก็คิดว่า

“ชื่อว่าบุรุษผู้อื่นเช่นกับบุรุษนี้ ย่อมไม่มีในโลกนี้
บุรุษนี้เป็นผู้คู่ควรแก่ธิดาของเรา เราจักให้ธิดาของ
เราแก่บุรุษนี้ เพื่อประโยชน์จะได้เลี้ยงกัน”

เมื่อพราหมณ์คิดดังนั้นแล้วจึงพูดขึ้นว่า

“ท่านสมณะ ธิดาของข้าพเจ้ามีอยู่คนหนึ่ง ข้าพเจ้า
ยังมิได้เห็นชายผู้คู่ควรแก่นางตลอดกาลมีประมาณ
เท่านี้ ท่านเป็นผู้คู่ควรแก่นาง และนางก็เป็นผู้คู่ควร
แก่ท่านแท้ ควรท่านได้นางไว้เป็นบาทบริจาริกา
และนางก็ควรได้ท่านไว้เป็นภัสตรา เราจักให้นาง
แก่ท่าน ท่านจงยืนอยู่ ณ ที่นี้เถิด จนกว่าข้าพเจ้าจะกลับมา”

เพื่อไม่ให้เป็นการเปลืองเวลาของท่านผู้อ่านทั้งหลาย ในการที่อยากจะทราบวาทะบทนี้ว่ามีอะไรที่น่ามหัศจรรย์ น่าชมบ้าง ก็จะขอรวบรัดตัดความแห่งเรื่องนี้ให้สั้นเข้า หลังจากที่พราหมณ์กลับไปบอกให้ภรรยาทราบ และพานางมาคันทียาลูกสาวของตนมายังที่ที่ตนบอกให้พระพุทธรองค์ยืนคอยอยู่ที่นั่นแล้ว ก็หาปรากฏร่างของพระพุทธรองค์ไม่ นอกจากรอยพระบาทของพระพุทธรองค์เท่านั้น

แท้จริงเจดีย์คือรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ย่อมปรากฏในที่ที่พระองค์ทรงอธิษฐานแล้วเหยียบไว้เท่านั้น ย่อมไม่ปรากฏในที่อื่น อนึ่ง เจดีย์คือรอยพระบาท เป็นสิ่งที่ทรงอธิษฐานไว้เพื่อประสงค์แก่บุคคลเหล่าใด บุคคลเหล่านั้นจำพวกเดียว ย่อมได้เห็นรอยพระบาทนั้น และไม่มีอะไรที่จะสามารถลบรอยพระบาทนั้นได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ที่ที่ปรากฏรอยพระบาทบนเขาเดียนั้น ถ้าจะคิดดูให้ซึ่งก็เปรียบดั่งหนึ่งเป็นที่ที่พระพุทธรองค์ได้ทรงอธิษฐานแล้วเหยียบรอยพระบาทไว้ เพื่อให้พราหมณ์สองผิวเมียได้แลเห็น ซึ่งเมื่อนางพราหมณ์ได้ตรวจตราดูลักษณะแห่งรอยพระบาทแล้ว ก็ได้ทำนายไว้ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะไม่นำมากล่าว ณ ที่นี้อีก

นอกจากที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่จะต้องกล่าวถึง นั่นคือ “บ่อโศก” ซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลจากรอยพระพุทธรบาทเขาเลี้ยวเท่าไรนัก เมื่อได้เห็นบ่อโศกแล้ว จิตก็ระลึกไปเสมือนหนึ่งว่า ณ ที่บ่อโศกนี้ อาจจะเป็นที่ที่นางมาคันนทียามาตั้งร้องให้ก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจากหลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงอธิษฐานและประทับรอยพระบาทไว้ ณ ที่นั้น แล้วพระองค์ก็ทรงพระพุทธรดำเนินไปยืนประทับอยู่ที่อื่น พราหมณ์สองผิวเมียเมื่อพาธิดามาหมายจะถวายแก่พระบรมศาสดา เมื่อไม่เห็นพระองค์ประทับอยู่ที่เก่าก็เที่ยวเดินตามหา และในที่สุดก็พบพระพุทธองค์ พราหมณ์ผู้นั้นก็พยายามที่จะยกนางมาคันนทียาให้แก่พระองค์ แต่พระองค์หาทรงมีพระพุทธรประสงค์ที่จะรับไม่

ยิ่งไปกว่านั้น พระองค์กลับตรัสเล่าให้พราหมณ์สองผิวเมียและธิดาสาวฟัง ตั้งแต่พระองค์ออกผนวช พระองค์ถูกมารธิดาคิดตามรบกวณมาเพียงไร และในที่สุดพระองค์ก็ตรัสขึ้นว่า

“เรามีได้มีแม่ความพอใจในเมถุน เพราะเห็นนางคณหา นางอรดี และนางราคา โจนเล่า จักมีความพอใจเพราะเห็นธิดาของท่านนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยมูตรและกฤษ เราไม่ปรารถนาจะถูกต้องธิดาของท่านนี้ แม่ด้วยเท่า”

นางมาคันนทียา ธิดาสาวสวยแห่งพราหมณ์สองผิวเมีย เมื่อนางได้ฟังพระพุทธองค์ตรัสเช่นนั้น นางก็รู้สึกเศร้าโศกเสียใจ น้ำตาของนางก็ร่วงรินหยดลงสู่พื้นธรณีนี้นั้น

อันบ่อโศกแห่งเขาเลี้ยวนี้เล่า ก็จักเปรียบได้เสมือนหนึ่งที่ซึ่งน้ำตาของนางมาคันนทียา ธิดาพราหมณ์ผู้เลอโฉมได้ร่วงหยดลงสู่พื้นธรณี

อาจเล่าได้ว่า ตำบลหมู่บ้านหนองคณทัธิ รอยพระพุทธรบาทที่ปรากฏบนเขาเลี้ยว และบ่อโศกเหล่านี้ ล้วนเป็นสถานที่ที่เตือนใจ ก่อให้เกิดความระลึกนึกย้อนหลังไปสู่อดีตกาลอันล่วงพ้นมาแล้วนับพัน ๆ ปีได้เป็นอย่างดี ดังที่ได้กล่าวเปรียบเทียบมาข้างต้นทุกประการ

ทั้งหมดนี้ เป็นคำพรรณนาของพระภิกษุรัตน จันทสโร ซึ่งได้พรรณนาถึงความ เป็นมาของพระพุทธรบาทเขาเลี้ยวได้อย่างประทับใจ ทรงไว้ซึ่งอรรถรสแห่งวรรณคดี

บ้านปลายแห่งชีวิต

และบ้านปลายแห่งชีวิต พระครูกัลยาณวิสุทธิเจ้าอาวาสวัดคอน ซึ่งอยู่ในวัยชรา ได้ถูกโรคพยาธิเบียดเบียนสังขารร่างกายหลายโรค สุขภาพไม่ค่อยจะดีตลอดมา ปลายปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ ท่านป่วยเป็นโรคประสาททางตาเสื่อม ถึงกับมองอะไรไม่เห็น จึงได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลสงฆ์ โดยการผ่าตัดแต่ก็ไม่หาย และยังมีโรคอื่นเข้ามาแทรกแซงอีก คือโรคหอบ โรคหัวใจโต และโรคความดันโลหิตสูง บรรดาศิษยานุศิษย์ พาท่านมารักษาพยาบาลเรื่อยมา อาการก็หาดีขึ้นไม่ ด้วยตัวท่านตั้งอยู่ในวัยชราแล้ว

จนถึงวันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๗ อาการแห่งโรคกลับกำเริบขึ้นอย่างหนัก เป็นเหตุให้ท่านพูดอะไรไม่ได้เลย ครั้นเวลา ๐๒.๒๐ น. หลวงพ่อพระครูกัลยาณวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดคอนซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ และเกจิอาจารย์ชื่อดัง ก็ต้องถึงแก่มรณภาพล่วงลับไป ตามชราภาพของสังขารประมาณอายุได้ ๗๗ ปี พรรษาได้ ๔๔ พรรษา ต่อมาได้จัดให้งานพิธีพระราชทานเพลิงศพของท่าน ณ เมรุกลางลานวัดคอน เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘ โดยจัดเป็นงานใหญ่ใช้เวลานานถึง ๓ คืน ๓ วัน

วัดดอน

สมัยพระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร ป.ธ.๘)

ครั้งการพระราชทานเพลิงศพ พระครูภัฏยาณวิสุทธิ เจ้าอาวาสวัดดอน และเจ้าคณะตำบลวัดพระยาไกร ผ่านพ้นไปแล้ว พระมหาวิลาศ ญาณวโร ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดดอนสืบต่อมา เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๐๕

เจ้าอาวาสวัดดอนองค์นี้มีเชื้อชาวทวายเหมือนกับเจ้าอาวาสวัดดอนรูปก่อน ๆ แต่เป็นชาวไทย ชาตภูมิเดิมอยู่จังหวัดกาญจนบุรี มีประวัติที่ควรจะเล่าไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบดังนี้

นามเดิม วิลาศ นามสกุล ทองคำ บิดานามว่า นายบัว ทองคำ มารดานามว่า นางยม ทองคำ เกิดเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓ ตรงกับวันอังคาร ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๗ ณ บ้านอุโลกสีห์มื่น ตำบลอุโลกสีห์มื่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี

บรรพชา

วันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๖ ตรงกับวันพุธ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะแม โดยมี พระครูวรรัตวิบูล วัดแสนตอ เจ้าคณะอำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท

วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ ตรงกับวันอาทิตย์ แรม ๑๐ ค่ำ ปีชวด โดยมี สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ นามเดิมว่า ฟั้น ชุตินฺธโร เปรียญธรรม ๕ ประโยค วัดสามพระยา ครั้งยังดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพเวที เจ้าคณะจังหวัดพระนคร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสุทธิวรคุณ นามเดิมว่า แส เจ้าอาวาสวัดสุทธิวราราม เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระครูภัฏยาณวิสุทธิ นามเดิมว่า กิ้น วิสุทฺโธ เจ้าอาวาสวัดดอนเป็นพระอนุสาวนาจารย์ ประชุมสงฆ์ ๒๕ รูป ทำอุปสมบทกรรม ณ พัทธสีมาวัดดอน ได้รับฉายาว่า ญาณวโร เสร็จญัตติจตุตถกรรมเวลา ๑๓.๑๐ น.

การศึกษา

ตอนปฐมวัย ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนอาจิวิทยาการ บ้านอุโลกสีห์หมื่น อำเภอนาทม จังหวัดกาญจนบุรี สำเร็จชั้นประถมบริบูรณ์

ครั้นบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว พระวินัยกรรมเร่ง **ชินปุตุโต** เจ้าอาวาสวัดพระแท่นดงรัง อำเภอนาทม จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพระอาจารย์ มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ศึกษาธรรมและบาลี เพื่อที่จะให้ได้เป็นมหาเปรียญกับเขาบ้าง

เพราะลูกพระแท่นดงรัง กาญจนบุรี ยังไม่เคยมีใครได้มหาเปรียญเลยสักคน จึงค้นคว้าตำราฝากไว้กับ **พระครูภัคยาณวิสุทธิ** เจ้าอาวาสวัดคอน เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๘ โดยมี **พระอาจารย์สมบุญ** เป็นผู้ปกครองดูแล ศึกษาบาลีธรรม ณ สำนักเรียนวัดยานนาวา

ก็บังเอิญสมเจตนาของท่านอาจารย์เร่งวัดพระแท่นดงรัง กล่าวคือ **สามเณรวิลาศ** ผู้เป็นศิษย์ สามารถสอบได้เปรียญตั้งแต่เป็นสามเณร ครั้นอายุครบอุปสมบท คุณนาย **ทองดี ทวีสิน** มีศรัทธารับภาระเป็นโคมปวารณาให้ความอุปถัมภ์ในการอุปสมบทตามธรรมเนียมประเพณี แล้วศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นบาลีสืบต่อไป จนสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยค ซึ่งเป็นเปรียญธรรมชั้นสูงสุด แห่งสถาบันการศึกษาคณะสงฆ์ไทย โดยมีลำดับปีการศึกษาที่สอบได้ในสนามหลวง ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีดังต่อไปนี้

แผนกธรรม

พุทธศักราช ๒๔๘๖	สอบได้	นักธรรมชั้นตรี
พุทธศักราช ๒๔๘๗	สอบได้	นักธรรมชั้นโท
พุทธศักราช ๒๔๘๘	สอบได้	นักธรรมชั้นเอก

แผนกบาลี

พุทธศักราช ๒๔๘๑	สอบได้ประโยค ป.ธ.๓
พุทธศักราช ๒๔๘๒	สอบได้ประโยค ป.ธ.๔
พุทธศักราช ๒๔๘๔	สอบได้ประโยค ป.ธ.๕
พุทธศักราช ๒๔๘๕	สอบได้ประโยค ป.ธ.๖
พุทธศักราช ๒๔๘๖	สอบได้ประโยค ป.ธ.๗
พุทธศักราช ๒๔๘๗	สอบได้ประโยค ป.ธ.๘
พุทธศักราช ๒๕๐๓	สอบได้ประโยค ป.ธ.๙

การศึกษาพิเศษ

พุทธศักราช ๒๕๑๗ สำเร็จการศึกษาโรงเรียนพระสังฆาธิการส่วนกลาง
กรุงเทพมหานคร

พุทธศักราช ๒๕๓๒ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิปัสสนาธุระ

หลังจากที่ได้รับพระราชทานประกาศนียบัตรและพัดยศเปรียญธรรม ๙ ประโยค ณ อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในการพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓ แล้ว พระมหาวิลาส ญาณวโร ก็เดินทางไปจำพรรษาที่จังหวัดภูเก็ตหนึ่งพรรษา เพื่อบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน โดยมี พระอาจารย์แข่ง อตุตรกุโฆ แห่งสำนักวิปัสสนาท่าเรือ ภูเก็ต เป็นวิปัสสนาจารย์ บำเพ็ญอยู่นานตลอดไตรมาส ถูกโรคอาพาธเบียดเบียนให้มีอาการอ่อนเพลียนัก จึงเดินทางกลับมารักษาตัวที่วัดเดิม

ครั้งนั้นมีเรี่ยวแรงดีแล้ว ปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ จึงเดินทางไปจำพรรษาอยู่ที่สำนักวิปัสสนากรรมฐานวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี เพื่อบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานอีกครั้ง ด้วยว่าเมื่อบำเพ็ญครั้งแรกนั้น ผลแห่งการบำเพ็ญยังไม่เป็นที่พอใจ พุดง่าย ๆ ก็ว่ายั้งง

อยู่ ยังไม่รู้เรื่องการบำเพ็ญวิปัสสนาดีพอ การบำเพ็ญครั้งนี้มีท่านอาจารย์อาสภเถระ เป็นผู้บอกกรรมฐาน ท่านอาสภเถระผู้นี้เป็นพระภิกษุชาวพม่า มีความรู้เชี่ยวชาญทั้งในด้านปริยัติทั้งในด้านปฏิบัติ กล่าวคือ ในด้านปริยัติมีความรู้ถึงขั้นธัมมาจริยะ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงสุดแห่งคณะสงฆ์พม่า ดังนั้น ท่านจึงมีนามเต็มว่า พระอาจารย์ภักททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ

ในด้านปฏิบัติปรากฏว่าเคยบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานมานาน จนกระทั่งได้เป็นวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐาน ณ สำนักวัดศาสนิตตสา ประเทศพม่า มีศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์มากมาย

ต่อมาได้เดินทางมาประเทศไทยตามคำอาราธนาของคณะสงฆ์ผู้ใหญ่ในสมัยนั้น เพื่อสั่งสอนวิปัสสนาธุระแก่พุทธบริษัทชาวไทย ณ วัดมหาธาตุ จนได้รับการขนานนามว่า ท่านอาจารย์ใหญ่ แล้วได้ไปจำพรรษาอยู่ที่สำนักวิปัสสนากรรมฐานวิเวกอาศรมชลบุรี ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นปีเดียวกับที่พระมหาวิลาสไปขอปฏิบัติกรรมฐานด้วยตนเอง

ถูกท่านอาจารย์เขียวเชิญให้บำเพ็ญวิปัสสนาธุระอันแสนจะยากเย็น อยู่เป็นเวลานานตลอดไตรมาส เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแสนสาหัส แต่ก็ได้รับผลยิ่งใหญ่ประมาณค่ามิได้ ออกจากกรรมฐานแล้วตั้งใจจะพักผ่อนให้สบาย กลับถูกท่านอาจารย์บังคับให้เรียนวิชาวิปัสสนาจารย์ต่ออีก จึงต้องเรียนด้วยซาบซึ้งในความกรุณาและความหวังดีของท่าน จบแล้วจึงเดินทางกลับมาสำนักอยู่วัดคอนตามเดิม

งานด้านการเผยแผ่

ตั้งแต่ออกจากการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานเป็นต้นมา พระมหาวิลาส ญาณวโร ได้มีจิตเป็นกุศลรจนานั่งสือธรรมะทางพระพุทธศาสนา เท่าที่เวลาจักอำนวยให้ โดยมุ่งหวังจะให้เป็นที่ประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ทั้งในปัจจุบันและอนาคต หนังสือธรรมะที่รจนามีรายชื่อตามลำดับต่อไปนี้

๑. วิชาวิปัสสนาจารย์ หนังสือเล่มนี้เป็นหลักวิชา ว่าด้วยเรื่องการสอนกรรมฐานตามลำดับวิปัสสนาญาณต่าง ๆ ตั้งแต่วิปัสสนาญาณขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุด (หนังสือเล่มนี้ยังไม่ได้พิมพ์)

๒. โลกที่ปณี หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องนรกสวรรค์ จนกระทั่งถึงเรื่องพระนิพพาน เหตุบันดาลจิตให้คิดรจนาลोकที่ปณีคือ แต่ก่อนนี้แม้จะได้เรียนธรรมะทางพระพุทธศาสนามานาน แต่ก็ยังไม่มีความเชื่อมั่นและความเข้าใจ ในคำสอนอันลึกซึ้งถึงเรื่องนิพพาน นรกสวรรค์ ครั้นออกจากกรรมฐานแล้ว ค่อยมีใจผ่องแผ้วกอรปด้วยความเชื่อมั่นในพระพุทธวจนะ จึงรจนาลोकที่ปณีไว้ เพื่อบูชาคุณพระพุทธศาสนา

๓. มุณีนาถที่ปณี หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องความยากเย็นแสนเข็ญ ในการสร้างบารมีเพื่อที่จะได้ตรัสรู้พระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณ เหตุบันดาลจิตที่ได้คิดรจนามุณีนาถที่ปณีก็คือ เมื่อออกจากกรรมฐานแล้ว รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงรจนานี้ขึ้น เพื่อบูชาคุณแห่งพระพุทธองค์

๔. วิปัสสนาที่ปณี หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องวิปัสสนา และลักษณะการแห่งวิปัสสนาญาณต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นต้นจนถึงขั้นสูงสุด ซึ่งผู้บำเพ็ญจะต้องประสบพบเห็นในขณะบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน เหตุบันดาลจิตให้คิดรจนาวิปัสสนาที่ปณีก็คือ เมื่อออกจากกรรมฐานแล้ว มีใจผ่องแผ้วเห็นคุณแห่งวิปัสสนาธุระ จึงรจนานี้ขึ้น เพื่อบูชาวิปัสสนากรรมฐานและครูบาอาจารย์ทั้งหลาย

๕. โลกนาถที่ปณี หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องการสร้างบารมีสามขั้น ในอดีตชาติที่สำคัญแห่งองค์สมเด็จพระสมณโคดมบรมครูเจ้า เหตุบันดาลจิตให้คิดรจนาลอกนาถที่ปณีก็คือ เมื่อรจนามุณีนาถที่ปณีจบลงแล้ว รู้สึกว่ายังไม่เพียงพอแก่ความต้องการที่จะบูชาพระคุณแห่งพระพุทธองค์ จึงรจนานี้ขึ้น เพื่อเป็นเครื่องบูชาพระมหากรุณาธิคุณอีกเล่มหนึ่ง ซึ่งก็ยังเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจใคร่ศึกษาอีกด้วย

๖. ภาวนาที่ปณี หนังสือเล่มนี้ว่าด้วยเรื่องภาวนา โดยอธิบายสมถภาวนากับวิปัสสนาภาวนา ให้แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดไป เหตุบันดาลจิตให้คิดรจนานี้ก็คือ เมื่อบำเพ็ญกรรมฐานทราบแนวทางแห่งภาวนาแล้ว เห็นความวุ่นวายในวงการภาวนาของท่านคณาจารย์ทั้งหลาย ซึ่งต่างก็อ้างว่าของตนถูก ของตนดี และของตนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่พระนิพพาน ต้องการที่จะชี้แนวทางภาวนาที่ถูกต้องตามพระพุทธฎีกา จึงรจนาภาวนาที่ปณีขึ้น เพื่อให้ผู้มีปัญญาทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ได้พิจารณาให้ทราบชัดเด็ดขาดลงไปว่า อะไรคือสมถภาวนา และอะไรคือวิปัสสนาภาวนา

๗. โพธิธรรมที่ปณี หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องการตรัสรู้แห่งองค์สมเด็จพระบรมครูเจ้า อธิบายความให้เข้าใจในพระจตุราริยสัง ทั้งภาคปริยัติและภาคปฏิบัติ เหตุ

บันดาลจิตให้คิดรจนานั่งสือเล่มนี้ ก็โดยได้รับอาราธนาจาก นายพันตำรวจโทเจียน รัตนสุวรรณ ผู้ต้องการจะทราบให้แน่นชัดลงไปว่า องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราตรัสรู้อะไร

๘. **กรรมที่ปณี** หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องกรรมตามคติคำสอนทางพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็นสามภาค คือ ภาคที่หนึ่ง อธิบายถึงกรรมประเภทต่าง ๆ ภาคที่สองอธิบายถึงผลวิบากแห่งกรรมต่าง ๆ ทั้งกรรมดี กรรมชั่ว ภาคที่สาม อธิบายถึงวิธีการทำลายล้างกรรมให้หมดสิ้นไป เหตุบันดาลจิตที่ให้คิดรจนานั่งสือนี้ ก็เพราะมีอุบาสกอุบาสิกาพากันมาถามปัญหาเรื่องกรรมอยู่เสมอ รู้สึกว่าคนทั้งหลายสมัยนี้ยังมีความข้องใจสงสัยในเรื่องกรรมตามคติคำสอนทางพระพุทธศาสนาอยู่เป็นอันมาก ต้องการที่จะอธิบายเรื่องกรรมให้สิ้นซากสิ้นสงสัย จึงได้รจนากรมที่ปณีขึ้น เพื่อประโยชน์แก่มวลชนผู้มีกรรมทั้งหลาย ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๙. **วิมุตติรัตนมาลี** หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยวิถีทางที่จะนำตนไปสู่ความหลุดพ้นจากมุขมณฑลแห่งพญามัจจุราช คือ การตัดขาดจากวัฏสงสาร แล้วประเวศน์เข้าไปสู่พระมหานฤพาน

๑๐. **กมุทวิลาสินี** หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยเรื่องกมุทต่าง ๆ และปฏิบัติอันเป็นทางดำเนินไปถึงกมุทเหล่านั้น ตั้งแต่กมุทขึ้น ไปจนถึงนิพพานกมุท เหตุบันดาลใจที่ทำให้คิดรจนานั่งสือนี้ และเหตุที่จะมีการเปลี่ยนชื่อจากปฏิบัติที่ปณี มาเป็นวรรณกรรมไทยชื่อกมุทวิลาสินีนั่น ก็เพราะได้มีโอกาสอ่านคำประกาศของธนาคารกรุงเทพ จำกัด

งานหนังสือได้รับการยกย่องเป็นอย่างมาก โดยได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดวรรณกรรม ซึ่งธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ได้จัดให้มีการประกวดวรรณกรรมในวิชาการหลายสาขา อาทิ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา วัฒนธรรม ศาสนา แล้วคัดเลือกเอาสำนวนที่ควรแก่การชนะเลิศเพียงฉบับเดียวเพื่อการเผยแพร่ให้เป็นสมบัติของชาติและเป็นมรดกของอนุชน รุ่นหลังต่อไปภายหน้า ผลของการตัดสินปรากฏว่าหนังสือของพระพรหมโมลีได้รับรางวัลชนะเลิศติดต่อกันถึง ๓ ครั้ง ดังนี้

เรื่อง “กมุทวิลาสินี” ได้รับรางวัลชนะเลิศวรรณกรรมสาขาศาสนาเมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๑๓

เรื่อง “วิมุตติรัตนมาลี” ได้รับรางวัลชนะเลิศวรรณกรรมสาขาศาสนาเมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม

เรื่อง “กรรมที่ป็น” ได้รับรางวัลชนะเลิศวรรณกรรมสาขาศาสนาเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๕ พร้อมกับได้รับคำชมเชยว่า “เป็นเพชรน้ำเอกในวงวรรณกรรมซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติอันสูงส่งแก่วงการคณะสงฆ์ไทย

- พุทธศักราช ๒๕๑๖ ถวายพระธรรมเทศนา ในพระราชพิธีบำเพ็ญกุศลวิสาขบูชา
- พุทธศักราช ๒๕๒๒ ถวายพระธรรมเทศนา ในพระราชพิธีบำเพ็ญกุศลวิสาขบูชา
- พุทธศักราช ๒๕๓๐ ได้รับการประกาศเกียรติคุณว่า เป็นผู้ทำประโยชน์ต่อ

พระพุทธศาสนา สาขาการแต่งหนังสือทางพระพุทธศาสนา ในวันวิสาขบูชา

พุทธศักราช ๒๕๓๐

- พุทธศักราช ๒๕๓๕ เป็นกรรมการสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูต ผู้ทรงคุณวุฒิ
- พุทธศักราช ๒๕๓๖ เป็นหัวหน้าพระธรรมทูต สายที่ ๑

งานปกครอง

- พุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดดอน
- พุทธศักราช ๒๕๑๓ เป็นเจ้าคณะตำบลวัดพระยาไกร
- พุทธศักราช ๒๕๑๔ เป็นพระอุปัชฌาย์
- พุทธศักราช ๒๕๑๖ เป็นเจ้าคณะเขตยานนาวา
- พุทธศักราช ๒๕๒๘ เป็นรองเจ้าคณะภาค ๑
- พุทธศักราช ๒๕๓๑ เป็นเจ้าอาวาสวัดยานนาวา (พระอารามหลวง)
- พุทธศักราช ๒๕๓๕ – ๒๕๔๓ เป็นเจ้าคณะภาค ๑
- พุทธศักราช ๒๕๓๕ เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม

งานศึกษา

- พุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นครูสอนปริยัติธรรม
- พุทธศักราช ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง
- พุทธศักราช ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจบาลีสสนามหลวง

- พุทธศักราช ๒๕๑๘ เป็นกรรมการนำประโยคบาลีสนามหลวงไปเปิดสอนในจังหวัดส่วนภูมิภาค
- พุทธศักราช ๒๕๓๑ เป็นเจ้าสำนักเรียนวัดยานนาวา

การปฏิสังขรณ์วัดดอน

ปี พ.ศ.	ขณะดำรงตำแหน่งศักดิ์เป็น	จำนวนเงิน
๒๕๐๕ – ๒๕๑๐	พระมหาวิลาส ญาณวโร ป.ธ.๘	๑๕๗,๕๖๔
๒๕๑๑ – ๒๕๑๖	พระศรีวิสุทธิโสภณ	๓,๐๐๐,๓๘๓
๒๕๑๗ – ๒๕๒๔	พระราชวิสุทธิโสภณ	๘,๓๕๔,๒๘๖
๒๕๒๕ – ๒๕๓๒	พระเทพมุนี	๕,๓๑๔,๕๕๘
รวมการปฏิสังขรณ์วัดดอนทั้งสิ้น		๑๖,๘๒๗,๒๓๑

การก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดยานนาวา

ปี พ.ศ.	ก่อสร้างปฏิสังขรณ์อาคาร	จำนวนเงิน
๒๕๓๒	ปฏิสังขรณ์กุฏิเจ้าอาวาสซึ่งสร้างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๐	๓,๕๐๘,๐๘๕
๒๕๒๔	สร้างกุฏิสงฆ์เป็นอาคารทรงไทยตรีมุข สูง ๕ ชั้น ๘๐ ห้อง	๑๕,๑๐๐,๐๐๐
	สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลอาคารทรงไทย ประดับยอดปราสาท ๕ ยอด สูง ๓ ชั้นครึ่ง	๗๖,๓๐๐,๐๐๐
๒๕๓๖	สร้างหอพระไตรปิฎกสูง ๓ ชั้น	๕,๓๕๕,๓๐๐
รวมการปฏิสังขรณ์วัดยานนาวาทั้งสิ้น		๑๐๐,๒๖๓,๓๘๕

งานพิเศษ

- พุทธศักราช ๒๕๒๘ เป็นกรรมาธิการแห่งสังคีตการกสงฆ์สังคายนาพระธรรมวินัย
ตรวจชำระพระไตรปิฎก
- พุทธศักราช ๒๕๓๕ เป็นกรรมการร่างกฎหมายเกษตรสมาคม
- พุทธศักราช ๒๕๓๗ เป็นประธานกรรมการแปลพระไตรปิฎก
ภาษาบาลีเป็นภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย
- พุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นกรรมการศูนย์ควบคุมการไปต่างประเทศ
สำหรับพระภิกษุสามเณร (ศ.ต.ภ.)
- พุทธศักราช ๒๕๓๗ เป็นผู้อำนวยการใหญ่กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย

สมณศักดิ์

- พุทธศักราช ๒๕๑๐ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะ
ชั้นสามัญที่ **พระศรีวิสุทธิโสภณ**
- พุทธศักราช ๒๕๑๖ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็น
พระราชาคณะชั้นราชที่ **พระราชวิสุทธิโสภณ**
- พุทธศักราช ๒๕๒๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ชั้นเทพที่ **พระเทพมุนี**
- พุทธศักราช ๒๕๓๒ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ
ชั้นธรรมที่ **พระธรรมธีรราชมหามุนี**
- พุทธศักราช ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระ
พระราชาคณะชั้นที่ปรึกษาที่ **พระพรหมโมลี**

พระพรหมโมลี เป็นพระมหาเถระที่ทรงคุณธรรม ผลงาน ทุกอย่างทุกประการของพระเดช
พระคุณเป็นที่ประจักษ์ชัดในคุณค่าแห่งความเป็นนักปราชญ์ในความถูกต้องเที่ยงธรรมตาม
กฏระเบียบแห่งการบริหารงานในหน้าที่ เป็นแบบอย่างอันงดงามแห่ง สมณจริยาสมการสรรเสริญ
ของปวงนักปราชญ์อย่างแท้จริง

มรณภาพ

พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี และคณะสงฆ์ ๙ รูปเดินทางไปประเทศพม่า แล้วเดินทางไปยังเมืองทวาย เพื่อปฏิบัติศาสนกิจค้นคว้าข้อมูลและหลักฐานทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโสภณเถระและพระอุตรเถระในอดีตที่ผ่านมาเพื่อนำข้อมูลหลักฐานที่ได้มาเขียนหนังสือเกี่ยวกับประวัติการสืบสานพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้ถึงแก่มรณภาพด้วยอาการหัวใจล้มเหลวเฉียบพลัน ตั้งแต่เวลาประมาณ ๒๓.๐๐ น. ของคืนวันพฤหัสบดีที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๔๔ ในขณะที่จำวัดอยู่ที่พักในเมืองทวาย ประเทศพม่า สิริรวมอายุได้ ๗๐ ปี ๗ เดือน ๘ วัน พรรษา ๕๐